

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA

ILONA SKAISGIRIENĖ

Teisės ir valdymo programos iššestinių studijų studentė
TVimn 8-04, studento identifikacinis numeris 083492

KONSTITUCINIAI ĮSTATYMAI KAIP KONSTITUCINĖS TEISĖS
ŠALTINIS. KONSTITUCINIŲ ĮSTATYMŲ PRIĖMIMO
YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
Prof. dr.V. Sinkevičius

Recenzentas

VILNIUS, 2010

TURINYS

ĮVADAS	3 psl.
1. KONSTITUCINĖS TEISĖS SAMPRATA	6 psl.
1.1. Konstitucinė teisė siaurąja prasme ir konstitucinė teisė plačiąja prasme	10 psl.
1.2. Konstitucijos 150 straipsnyje esantys aktai kaip konstitucinės teisės šaltinis	11 psl.
2. KONSTITUCINIŲ ĮSTATYMŲ SAMPRATA	14 psl.
2.1. Konstitucinių įstatymų institutas Lietuvos teisės moksle	16 psl.
2.2. Konstitucinio įstatymo sąvokos vartojimas Konstitucijoje	22 psl.
2.3. Konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka	26 psl.
2.4. Konstitucinių įstatymų vieta Lietuvos teisinėje sistemoje	37 psl.
2.5. Konstitucinių įstatymų doktrinos plėtojimas Konstitucinio Teismo aktuose	41 psl.
3. KONSTITUCINIŲ (ORGANINIŲ) ĮSTATYMŲ INSTITUTAS UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISINĖSE SISTEMOSE	49 psl.
IŠVADOS	55 psl.
LITERATŪRA	57 psl.
SANTRAUKA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	64 psl.

IVADAS

Konstitucinių įstatymų institutas Lietuvos teisinėje sistemoje atsirado palyginti neseniai. Po Nepriklausomybės atkūrimo, 1992 m. spalio mėnesį, Lietuvoje referendumu buvo priimta Konstitucija. Šioje Konstitucijoje numatytas ir visiškai naujas institutas – konstituciniai įstatymai.

Į Lietuvos teisinę sistemą konstitucinių įstatymų institutas įvestas Konstitucijos 69 str. 3 d. ir 72 str. 2 d. Šiuose straipsniuose nustatyta konstitucinių įstatymų priėmimo, keitimo, Respublikos Prezidento veto įveikimo tvarka. Konstitucijos 69 straipsnyje įtvirtinta ir nuostata, kad sritis, kurias turės reguliuoti konstituciniai įstatymai, apibrėš Seimas, nustatydamas konstitucinių įstatymų sąrašą. Seime būta ne vieno siūlymo dėl konstitucinių įstatymų sąrašo, tačiau nė karto nepavyko pasiekti sutarimo ir nustatyti svarbių valstybės gyvenimo sričių reguliavimo konstituciniais įstatymais. Seimui neįgyvendinus nuostatos dėl konstitucinių įstatymų sąrašo, 1996 m. birželio 20 d., antrą kartą 2003 m. sausio 23 d., buvo atlikta Konstitucijos 47 straipsnio pataisa ir nustatyta, kad žemę, vidaus vandenį ir miškus išgyti nuosavybėn Lietuvos Respublikoje užsienio subjektai gali pagal konstitucinį įstatymą. Tačiau konstitucinį įstatymą (konstitucinius aktus) rasime ir Konstitucijos 150 str., kuriame skelbiama, kad Konstitucijos sudedamąja dalimi yra: 1) 1991 m. vasario 11 d. Konstitucinis įstatymas „Dėl Lietuvos valstybės“; 2) 1992 m. birželio 8 d. Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos nesusijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“; 3) 1992 m. spalio 25 d. Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“; 4) 2004 m. liepos 13 d. Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“.

Temos aktualumas. Magistro baigiamojo darbo temoje galima išskirti kelias aktualias problemas, susijusias su konstitucinių įstatymų institutu.

Pirma - keli konstitucinių įstatymų kontekstai Konstitucijoje ir terminijos painumas. Tai skatina kelti klausimus ir aiškintis: ar visuose kontekstuose paminėti konstituciniai įstatymai yra lygiaverčiai pagal savo prigimtį, teisinę galią, ar visų jų priėmimo ir keitimo tvarka yra tapati?

Antra - mokslinių koncepcijų įvairovė dėl konstitucinio įstatymo sampratos, teisinės galios bei vietos teisės sistemoje. Lietuvos teisės moksle konstitucinių įstatymų tema nėra plačiai nagrinėta. Daugelis mokslininkų konstitucinių įstatymų klausimu pasisakė fragmentiškai, ir tik keli konstitucinės teisės specialistai: V. Sinkevičius, V.A.Vaičaitis, E. Šileikis yra nagrinėję šią temą plačiau savo mokslo darbuose. Vieni mokslininkai nuosekliai laikėsi Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojamos doktrinos, kiti – savitą požiūrį į konstitucinių įstatymų institutą grindė užsienio valstybių pavyzdžiu.

Trečia - konstitucinių įstatymų priėmimas. Konstitucijoje gana lakoniškai pasisakyta dėl konstitucinių įstatymų priėmimo, keitimo, Respublikos Prezidento veto įveikimo tvarkos. Taip pat

šià tvarkà dar detalizuoja ir Seimo statutas. Tačiau šio teisės akto nuostatos prieštarauja (iškreipia) nustatytà konstitucinį reguliavimą ir Seimas savo darbe neišvengia konstitucinių įstatymų priėmimo klaidų.

Šie probleminiai aspektai paragino įsigilinti į konstitucinių įstatymų institutą ir padiktavo magistro baigiamojo darbo objektą.

Magistro baigiamojo **darbo objektas** – konstitucinių įstatymų institutas.

Darbo dalykas – konstituciniai įstatymai, kurie nėra Konstitucijos sudedamoji dalis.

Darbo tikslas – išsamiai išanalizuoti konstitucinių įstatymų instituto ypatumus, atskleisti probleminius aspektus teorijoje ir praktikoje, apžvelgti kai kurių užsienio valstybių konstitucinių (organinių) įstatymų sampratà.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti konstitucinės teisės sampratà siauràjà ir plačiąjà prasme.
2. Konstitucinių įstatymų institutà analizuoti remiantis Konstitucija, Konstitucinio Teismo jurisprudencija, Lietuvos teisės mokslo doktrina.
3. Konstitucinių įstatymų priėmimo ypatumų tyrimas.
4. Konstitucinių (organinių) įstatymų kai kurių užsienio valstybių teisinėse sistemose, sampratos apžvalga.

Keliama hipotezė – tikėtina, kad konstitucinių įstatymų sąvoka panaudota dviems skirtingiems konstituciniams institutams; konstituciniai įstatymai, esantys sudedamąja Konstitucijos dalimi, yra konstitucinės teisės šaltinis, kiti konstituciniai įstatymai atstovauja ordinarinei teisei. Konstituciniai įstatymai, priklausantys ordinarinei teisei, turi ypatingà vietà teisės sistemoje, kurià sąlygoja Konstitucijos normų (implicitinių ir eksplicitinių) visuma bei konstitucinių įstatymų priėmimo ypatumai.

Analizė pradedama nuo konstitucinės teisės sampratos, kurios pagrindu gali būti įvardinti ir konstitucinės teisės šaltiniai.

Antrojoje darbo dalyje, pradedant nagrinėti konstitucinius įstatymus, apžvelgiama Lietuvos teisės mokslo doktrina, analizuojami mokslininkų pasisakymai. Vėliau pereinama prie konstitucinių įstatymų sąvokų vartojimo pačioje Konstitucijoje. Ypatingo tyrimo dėmesio nusipelno konstitucinių įstatymų priėmimo teisinis reguliavimas, nagrinėjamos Seimo padarytos klaidos šių įstatymų leidyboje. Sekančioje darbo dalyje analizuojama konstitucinių įstatymų teisinė galia bei vieta teisės sistemoje. Atsakant į klausimą dėl konstitucinių įstatymų sampratos, teisinės galios, vietos teisės normų hierarchijoje, ypač svarbi yra Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina, kuri byla po bylos buvo plėtojama. Konstitucinio Teismo jurisprudencija analizuojama chronologine tvarka, tai leidžia matyti formuojamos oficialiosios konstitucinės doktrinos pokyčius, susipažinti su besikeičiančios doktrinos argumentais.

Trečiojoje magistro darbo dalyje apžvelgiamas konstitucinių (organinių) įstatymų institutas užsienio valstybėse: Prancūzijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Italijoje, Rusijoje. Tai leidžia matyti pagrindinius šio instituto bruožus bei palyginti su Lietuvos konstitucinių įstatymų institutu.

Darbe iškeltiems uždaviniams pasiekti analizuojama Konstitucija, Konstitucinio Teismo jurisprudencija, Lietuvos teisės mokslinė doktrina, su konstituciniais įstatymais susiję Lietuvos Respublikos teisės aktai, įvairių konstitucinės teisės specialistų mokslinės publikacijos. Užsienio šalių konstitucijų internetinės nuorodos naudojamos konstitucinių įstatymų institutui apžvelgti.

Pagrindinis tyrimo metodas - *sisteminės analizės* – naudojama pagrindinio dokumento, Lietuvos Respublikos Konstitucijos nagrinėjimui. Sistemine analize leidžia į tyrimo objektą pažvelgti platesniame, t.y. teisės mokslo ir Konstitucinio Teismo doktrinos kontekste. *Loginis ir apibendrinimo metodai* – analizuojamos medžiagos apibendrinimui ir išvadų pateikimui. *Lyginimo* metodas naudojamas įvertinti užsienio valstybių ir Lietuvos teisinį reguliavimą. *Dokumentų analizė* - teisės normų aktų tyrimo priemonė.

1. KONSTITUCINĖS TEISĖS SAMPRATA

Teisės prigimties ir esmės klausimas yra vienas sudėtingiausių teisės mokslo klausimų. Galbūt šiuo atžvilgiu teisės mokslas iš esmės skiriasi nuo kitų mokslų, kuriuose klausimas, kas yra jų dalykas, apskritai nekyla. E. Kūris nurodo tris priežastis, kodėl nėra nuomonių vienovės šiuo klausimu. Pirma, teisė yra ne tik socialinis, bet ir psichologinis ir kultūrinis fenomenas, todėl negali būti universalus reiškiny. Kiekvienoje tautoje ir kultūroje teisė reiškiasi skirtingai ir turi skirtingą turinį. Antra, teisės pažinimas – vienas iš visuomenės pažinimo aspektų. Visuomenės gyvenimas aiškinamas remiantis įvairiomis epistemologijomis, dažnai nesuderinamomis. Trečia, teisė visada yra susijusi su vertybėmis. Visuomenės nariams puoselėjant skirtingas vertybes, neišvengiamai kyla ginčų. Todėl dažnai tai pačiai visuomenei ir kultūrai priklausantys žmonės gali išpažinti skirtingas teisės sampratas, nes skiriasi žmonių socialiniai interesai ir vertybinės orientacijos.¹

F.A. von Hayek rašė: „<...> teisė kaip privalomų, jėga palaikomų taisyklių visuma, neabejotinai atsiranda kartu su visuomene; tik bendrų taisyklių paisymas daro galimą taikų individų egzistavimą visuomenėje.“²

Tik tam tikrame valstybiškai organizuotos bendruomenės raidos tarpsnyje, tik įsitvirtinus tam tikros teisinės sąmonės lygiui suvokiama, kad, siekiant garantuoti kiekvieno visuomenės nario teises, būtina priimti aukščiausios galios aktą, kuris nustato valdžios ribas. Tai teisė, kuriai turi paklusti ne tik piliečiai, bet ir valstybės valdžia. Taigi, visuomenėje, kurios nariai nori kartu egzistuoti, gimsta idėja - konstitucijos idėja. Ši idėja turi virsti valstybiškai organizuotos visuomenės bendro gyvenimo praktika. Valstybės valdžios organizacija, įgaliojimai, valstybinės valdžios ir asmens santykių pagrindai įtvirtinami konstitucijoje - svarbiausiame teisės akte. Tai valdžios ribojimas šalies aukščiausios galios teisės aktu. Tokia konstitucija yra savotiška visuomenės sutartis, demokratijos ir teisinės valstybės pusiausvyros garantija. Visas kitas teisinis reguliavimas, teisinė praktika turi atitikti nustatytas pagrindines taisykles.

Konstitucijos sąvoka gali būti vartojama ne tik teisės aktui, kuriame aukščiausiu teisiniu lygiu reguliuojami tam tikri visuomeniniai santykiai, bet ir tam tikrai faktinei šių santykių būklei valstybėje apibūdinti. Politikos mokslų profesorius E. J. Lane siūlo skirti konstitucinę *formalia* ir konstitucinę *realia*. Konstitucinis *formalia* – formali, oficiali, juridinė konstitucija, „kuriose yra išdėstytos valstybės valdymui skirtos taisyklės“³ - teisininkų nagrinėjimo dalykas, konstitucinis *realia* – realūs socialiniai ir politiniai institutai, kuriuos valstybė iš tikrųjų praktikuoja savo

¹ Kūris, E. Grynoji teisės teorija, teisės sistema ir vertybės: normatyvizmo paradigmos iššūkis. H.Kelsen. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 23.

² Hayek, F.A. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė, T. 1. *Taisyklės ir tvarka*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 116.

³ Lane, J.E. *Konstitucija ir politikos teorija*. Kaunas: Naujas lankas, 2003, p. 30-33.

nuolatinėje veikloje. „Klausimą, kas yra parašyta konstitucijoje, reikia skirti nuo klausimo, ar šiame dokumente išdėstytos taisyklės iš tikrųjų yra taikomos, tai yra ar rašytiniai formaliosios konstitucijos straipsniai dera su tais institutais, pagal kuriuos valstybė yra valdoma.<...> Teisininką konstitucionalistą pirmiausia domina formalusis lygmuo.<...> Formaliojoje konstitucijoje galima išvelgti daug įdomių dalykų: jos formuluotes, išsamumo laipsnį, jos nuoseklumą arba galimą aiškumo stoką, jos keitimo taisykles - visus teksto aiškinimo klausimus <...>.“⁴ Šiame darbe konstitucijos, taipogi ir konstitucinės teisės sąvoka bus vartojama *formalia prasme*.

Teisinėje literatūroje „konstitucinės teisės“ sąvoka dažnai vartojama keliais aspektais: vartojama, kai kalbama apie asmens subjektines teises, įtvirtintas konstitucijoje, vartojama kai kalbama apie nacionalinės teisės sritį, vartojama kai kalbama apie vieną iš teisės mokslų arba kai kalbama apie mokymo discipliną.

Kai sąvoka „konstitucinė teisė“ vartojama apibūdinti konstitucijoje įtvirtintas subjektines teises, tai kalbama apie teisinio santykio dalyvio galimą elgesį, t.y. galimybę vienaip ar kitaip elgtis. Sąvoka „konstitucinė teisė“ gali būti vartojama apibūdinti ir objektyviosios teisės tam tikrą sritį, t.y. šalyje galiojančios teisės normų sistemos tam tikrą sritį. Teisinėje literatūroje nurodoma, kad konstitucinės teisės normos reguliuoja ir nustato valstybės organizaciją, viešosios valdžios organizavimą bei jos įgyvendinimo pagrindus, asmens ir valstybės santykius. Sąvoka „konstitucinė teisė“ gali reikšti ir vieną iš teisės mokslų, kuris tiria konstitucinės teisės normas, jų įgyvendinimo praktiką, konstitucinių idėjų pasaulį. „Konstitucinė teisė“ sąvoka gali reikšti ir mokymo discipliną, kuri turėtų būti glaudžiai susijusi su konstitucinės teisės mokslu, mokslo pasiekimais.

Šiame darbe konstitucinė teisė bus nagrinėjama kaip objektyviosios teisės sritis.

„Konstitucinės teisės“ sąvokos išitvirtinimą Lietuvoje reikėtų sieti su M. Romerio įtaka. Tarpukario Vytauto Didžiojo universitete buvo dėstoma teisės mokslo disciplina vadinta „valstybine teise“. Tačiau M. Romeris tiek savo paskaitose, tiek savo darbuose ją vadino „konstitucine teise“. Pasak M. Romerio „aš tai todėl darau, kad nelaikydamas teisės grynai valstybiniu fenomenu <...> ar monopoliniu išimtinai valstybės padariniu, aš terminą *valstybinė teisė* skiriu visai tai teisei, kuri yra valstybės nustatoma ir kuri veikia valstybėje, kaip atitinkama jos funkcija <...> Kai mes savo mokslo discipliną pavadiname *konstitucinės teisės mokslu*, tai mes turime omeny ypač materialinę konstitucinę teisę, konstitucinę ar konstruktyvinę iš esmės, savo turiniu, be kurios valstybė neįmanoma, o ne formalinę, kuri, būdama tikrai tam tikru teisinio tvarkymosi metodu, vienoje valstybėje gali būti rasta, o kitoje, kuri tvarkosi kitokiu metodu, visiškai nežinoma.<...> terminu „valstybinė teisė“, negalima vadinti kokios nors vienos valstybės teisės šakos, nes „valstybinė teisė“ vartotina visai tai teisei, kuri yra valstybės (jos valdžios) nustatoma ir kuri veikia valstybėje, kaip jos atitinkama funkcija. „Valstybine teise“ apima ir

⁴ Lane, J.E. *Konstitucija ir politikos teorija*. Kaunas: Naujas lankas, 2003, p. 33.

valstybės administracinę ir baudžiamąją ir net civilinę teisę, žodžiu apima visas valstybės teisės šakas.”⁵

Sovietmečiu “konstitucinės teisės” sąvoka tapo nenaudojama. Tuo metu Lietuvoje nebuvo nei šiuo žodžiu vadinamo mokslo, nei akademinės disciplinos. Studentams teisininkams buvo dėstomos tokios disciplinos: “Tarybinė valstybinė teisė”, “Užsienio socialistinių šalių valstybinė teisė” ir pan. Konstitucija šiuo laikotarpiu nebuvo realiai veikiantis teisinis instrumentas, todėl neatsitiktinai vietoje konstitucinės teisės sąvokos buvo vartojama valstybinės teisės sąvoka – tuo metu tai buvo pagrindinė teisės šaka, akcentuojanti valstybę, valstybės valdžios organizaciją, valstybės valdžios institucijų veiklos reguliavimo svarbą. Visoms komunistinėms valstybėms būdingas didžiulis atotrūkis tarp *de jure* konstitucijos ir *de facto* konstitucijos. “Tokiose valstybėse dažnai išleidžiamas vienas konstitucinis dokumentas, tačiau jis neturi visiškai jokio ryšio su tos valstybės institucine praktika. Tai tėra kamufliažinė konstitucija.<...> Abejotina, ar tokie dokumentai iš tikrųjų vadintini “konstitucijomis”, nes konstitucijos sąvoka implikuoja valstybės valdžios suvaržymų idėją.”⁶ Asmens teisės ir laisvės, valstybės valdžios ribojimas – sovietinėje sistemoje tebuvo tik deklaratyvūs pareiškimai.

Atkūrus nepriklausomą valstybę Lietuvoje, kaip ir daugelyje tuo metu Vidurio ir Rytų Europos pototalitarinių valstybių, įsitvirtino “konstitucinės teisės sąvoka”. “Konstitucinės teisės” sąvokos vartojimas pradėtas sieti su konstitucijos – aukščiausios teisinės galios dokumento reikšmės pripažinimu, konstitucionalizmo idėjų sąmoningu įtvirtinimu.

XX a. pabaigoje priimtose pototalitarinės konstitucijos teisinėje literatūroje įvardijamos kaip ketvirtoji konstitucionalizmo raidos pasaulyje banga. Šios bangos konstitucijoms būdinga – ypatingas dėmesys demokratinėms institutams, bendražmogiškų vertybių apsauga, konstitucijos viršenybės teisės sistemoje apsaugos mechanizmo įtvirtinimas. Būtent konstitucinės justicijos instituto pripažinimas ir jo veikla leidžia kalbėti apie Vidurio ir Rytų Europos šalyse įsitvirtinančią konstituciocentrinės teisės sistemos sampratą: “<...> visas teisinis gyvenimas sukasi apie konstituciją, <...> visa teisė ir konstitucija turi atitikti tiek turinio, tiek formaliaisiais požymiais. Tokia sistema griežtai hierarchizuota, ir šioje sistemoje išsiskiria konstitucija - pirminė ir aukščiausioji pozityvioji teisė. Konstitucijos įtaką jaučia visa teisės sistema, visos teisinio reguliavimo sritys. <...> 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucija, kaip ir jos amžininė, priklauso substantyvinės konstitucijos modeliams, kuriems būdingas ne tik siekimas nustatyti valstybės valdžios institucijų kompetenciją ir galių ribas, bet ir įtvirtinti teisingos visuomenės

⁵ Römeris, M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Pirma dalis. *Valstybė*. I, II t. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakultetas, 1934; fotogr. leid: Vilnius: Pradai, 1995, p. 317-318.

⁶ Lane, J.E. *Konstitucija ir politikos teorija*. Kaunas:Naujas lankas, 2003, p.130.

principus, asmens teisinės padėties pagrindus. Tokia Konstitucija, iškilusi virš įstatymų ir poįstatyminių aktų statuso, kreipia tiek teisės kūrimą, tiek teisės praktiką.”⁷

Konstituciocentrinė teisės praktika leidžia teigti, kad Konstitucija yra ne vien pagrindinio įstatymo tekstas, bet ir konstitucinė jurisprudencija, kurioje Konstitucija yra aiškinama ir plėtojama. Konstitucinio Teismo jurisprudencija ir oficiali joje formuluojama doktrina yra svarbi sudedamoji pačios Konstitucijos dalis ir turi pačios Konstitucijos galią, nes ją galima įveikti tik priimant Konstitucijos pataisą, o ne išleidžiant įstatymą ar kitą teisės aktą. Galima teigti, kad konstitucinė idėja tapo teisės aktu – statišku, aukščiausią teisinę galią turinčiu aktu, vientisu ir tiesiogiai taikomu aktu. E. Kūris yra pabrėžęs, kad “<...> savo teisiniu turiniu šis procesas prilygo savotiškai revoliucijai. Su juo yra susijusi pirmąjį konstitucinės justicijos dešimtmetį Lietuvoje įprasminusi nacionalinės konstitucinės teisės paradigmos giluminė transformacija.”⁸

“Ankstesnėje konstitucinės teisės paradigmoje konstitucinė teisė buvo traktuojama kaip viena iš teisės šakų, turinčių savo <...> reguliavimo dalyką <...> Konstitucija buvo suvokiama kaip <...> konstitucinis dokumentas <...> Šiuo atžvilgiu ribos tarp konstitucinės ir ordinarinės teisės iš esmės nė nebuvo. <...> Naujoji konstitucinės teisės paradigma nuo ankstesnės radikalai skiriasi bent trim atžvilgiais: (i) Konstitucinio Teismo aktų “pakylėjimu” į konstitucinės teisės šaltinių lygį; (ii) pašalinimu iš konstitucinės teisės šaltinių sistemos visų kitų aktų, išskyrus pradinį konstitucinį dokumentą (su vėlesnėmis pataisomis) bei Konstitucinio Teismo aktus; (iii) oficialiu gyvosios Konstitucijos idėjos įtvirtinimu.”⁹ Konstitucinės justicijos dėka Konstitucija iš pagrindinio įstatymo virto *aukščiausiąja teise*, tiesiogiai darančia įtaką visiems valstybės, visuomenės, asmens teisiniams santykiams. “Konstitucinis dokumentas, t.y. konstitucija vadinamas aukščiausiosios galios teisės aktas (arba keli aktai), ir doktrina kartu sudaro dinamišką, nuolat atsinaujinančią *gyvają konstituciją*. <...> tai leidžia konstituciją “tobulinti” ją *reinterpretuojant*, o ne keičiant konstitucinio dokumento formuluotes, per konstitucinę doktriną konstitucinė sistema turi potencijos plėtotis nesikišant (jos atžvilgiu) išorinėms politinėms jėgoms.”¹⁰ Toks konstitucionalistinis požiūris leidžia žvelgti į Konstituciją kaip į aukščiausiąją teisę, o ne kaip į vieną iš teisės šakų. Teisės šakos viena nuo kitos skiriasi tuo, *ką* jos reguliuoja ir *kaip* jos reguliuoja, o konstitucinę teisę nuo jų skiria *aukščio dimensija*: konstituciniai gali būti bet kuriai teisės šakai priskiriami santykiai, jeigu juos reguliuojančioms teisinėms nuostatoms Konstitucijos autorius nusprendė suteikti aukščiausią galią. Konstitucijoje aptiksime įvairioms teisės šakoms priskiriamų nuostatų. Tačiau konstitucinė teisė nėra teisės šaka, šiuo atžvilgiu ji nėra lygiareikšmė administracinei, civilinei, baudžiamajai ir pan.

⁷ Jarašiūnas, E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūrio į konstituciją pokyčiai. *Jurisprudencija*. 2002, Nr. 33(25), p. 31.

⁸ Kūris, E. Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis. *Justitia*, 2003, Nr. 3-4, p. 4.

⁹ Kūris, E. Konstitucija kaip teisė be spragų. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 12 (90), p. 8.

¹⁰ Kūris, E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma. *Teisės problemos*, 2003, Nr. 3 (41), p. 9.

Konstitucija yra visa teisės sistema integruojantis ir visą teisinį reguliavimą nukreipiantis, jo turinį lemiantis teisės aktas. Visa kita teisė - vadinamoji ordinarinė teisė - turi atitikti aukščiausiąją, t. y. Konstitucijos, teisę. Ji yra virš visų teisės šakų ir yra visų teisės šakų pagrindas.

1.1. Konstitucinė teisė siaurąja prasme ir konstitucinė teisė plačiąja prasme

Konstitucinės teisės sampratos dvyliplumas jau seniai kelia problemas konstitucinės teisės moksle. Dažniausiai konstitucinė teisė suvokiama kaip Konstitucijos teisė. Konstitucija yra tiesiogiai taikomas pagrindinis šalies įstatymas, Konstitucijos normų reguliuojamiems santykiams apibūdinti iš esmės tinka konstitucinės teisės normų reguliuojamų santykių apibūdinimas. Tačiau ar galima konstitucinę teisę sutapatinti su Konstitucijos teise? Neabejotina, kad Konstitucijos normoms konstitucinės teisės reguliavimo sistemoje tenka svarbiausia vieta. Tačiau daugelį Konstitucijoje aptartų santykių detalai reglamentuoja įstatyminis ir poįstatyminis reguliavimas. Norint sistemingai suvokti tam tikrų santykių teisinį reguliavimą, būtina įsigilinti į įvairius reguliavimo lygius (pvz., norint išmanyti rinkimų teisę, negalima apsiriboti konstituciniais rinkimų teisės principais ir pan., bet reikia analizuoti ir ordinarinės teisės nuostatas, juolab kad Seimo rinkimų tvarką detalai nustato ne Konstitucija, o įstatymas (Konstitucijos 55 str. 2 d.). Pažeidus rinkimų įstatymą, gali atsirasti baudžiamosios ar administracinės atsakomybės santykiai. Šioje sąsajoje svarbios visos grandys); Nors pagal teisinę galią konstitucinė teisė visiškai skiriasi nuo ordinarinės, pagal tų santykių, kuriuos reguliuoja detaliau, turinį ji nėra vienodai „nutolusi“ nuo įvairių teisės šakų. Daugumos teisės šakų reguliavimo dalyką atitinkančių nuostatų Konstitucijoje palyginti nemažai. Pvz., nemažai jų yra skirtų darbo, socialinės apsaugos, finansų ar baudžiamojo proceso santykiams, vos vienas kitas straipsnis ar jų dalys skirti sveikatos ar ekologinės teisės reguliuojamiems santykiams. Todėl reikėtų suvokti, kad Konstitucijos teisė – tai konstitucinės teisės centras, tai lyg konstitucinė teisė *tikrąja* arba *siaurąja* prasme. „Šios konstitucinės teisės centrinės srities, kuri taip pat yra visos teisės *centrinė sritis*, šaltiniai – pati Konstitucija (t.y. visas pagrindinis šalies įstatymas - Konstitucija, jos pataisos ir papildymai, aktai – sudėtinės Konstitucijos dalys)“ ir „konstitucinį reguliavimą atskleidžiantys Konstitucinio Teismo nutarimai“.¹¹

Tačiau konstitucinę teisę sudaro ne tik pati Konstitucija ir Konstitucinio Teismo jurisprudencija (t.y. konstitucinė teisė *siaurąja* prasme), bet ir įstatymuose, poįstatyminiuose aktuose, kituose teisės šaltiniuose išdėstytos normos, kitaip tariant konstitucinė teisė *plačiąja* prasme.

¹¹ Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. *Lietuvos konstitucinė teisė* (2 leid.). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2002, p. 36.

Toks dviejų konstitucinės teisės sampratų išskyrimas parodo konstitucinės teisės specifiškumą, leidžia suprasti konstitucinę teisę kaip visą šalies teisės sistemą integruojančią teisės sritį.

Šios skirtingos sampratos apibrėžia ir konstitucinės teisės šaltinius. Konstitucinė teisė siaurąja prasme – tai pati Konstitucija, jos pataisos ir papildymai, aktai – sudėtinės Konstitucijos dalys, o taip pat konstitucinį reguliavimą atskleidžianti Konstitucinio Teismo konstitucinė doktrina. Konstitucinė teisė plačiąja prasme apima konstitucinę teisę siaurąja prasme bei ordinarinę teisę. „Visas teisinis gyvenimas sukasi apie konstituciją – aukščiausiąją pozityviąją teisę, kurios principai nukreipia teisėkūrą ir teisės praktiką. Aukščiausioji teisė yra tikrasis teisiškumo matas, kurį turi atitikti visa kita, t.y. ordinarinė teisė.“¹²

Šiandien aktuali konstitucinės teisės samprata, kurioje konstitucinė teisė aiškiai atskiriama nuo ordinarinės teisės.

1.2. Konstitucijos 150 straipsnyje esantys aktai kaip konstitucinės teisės šaltinis

Kalbant apie konstitucinę teisę ir jos ypatumus svarbu įvardinti ir jos šaltinius.

„Etimologinė termino „šaltinis“ <...> reikšmė <...> gali būti aiškinama kaip kažkas, kas egzistuoja prieš tam tikro materialaus objekto (taip pat ir pozityviosios teisės) egzistavimą.“¹³

Teisės literatūroje dažniausiai teisės šaltiniu suprantama teisės forma, t.y. oficialiai pripažįstama teisės normų išraiškos ir įtvirtinimo forma. Taip teisės šaltinis apibūdinamas formaliuoju teisiniu aspektu. Tačiau teisės normos atsiradimą gali įtakoti istorinės, socialinės, politinės aplinkybės. Tuo atveju kalbama apie teisės šaltinį materialiuoju aspektu. Šiame darbe mums aktuali teisės šaltinio sąvoka siaurąja prasme, apimanti teisės normos formą.

Norminiai aktai – labiausiai paplitęs ir svarbiausias teisės šaltinis. Pasaulyje nebėra nerašytinių konstitucijų (tik kai kurių valstybių, pvz., Jungtinės Karalystės, konstitucijos yra iš dalies rašytinės, iš dalies paprotinės). Konstitucija – irgi norminis aktas (kodifikuota konstitucija) ar keli norminiai aktai (nekodifikuota konstitucija), kurie kai kuriose valstybėse derinami su kitais teisės šaltiniais, kaip antai papročiai (tradicijos, susitarimai), norminės sutartys, religiniai tekstai ir kt.

Lietuviškoje konstitucinės teisės literatūroje, klasifikuojant konstitucinės teisės šaltinius buvo jungiami įvairios teisinės galios šaltiniai. Buvo siūloma, pvz., tokia konstitucinės teisės šaltinių

¹² Jarašiūnas, E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūrio į konstituciją pokyčiai. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 33(25), p. 35.

¹³ Vaičaitis, V.A. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004, p. 20.

hierarchija: 1) Konstitucija; 2) Konstitucijos sudedamosios dalys ir Konstitucijos pataisos; 3) Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys, Europos žmogaus teisių teismo precedentai; 4) paprastieji įstatymai; Konstitucinio Teismo nutarimai; 5) poįstatyminiai teisės aktai.¹⁴ Tokią hierarchiją galima pateisinti tuo, kad čia konstitucinės teisės sąvoka vartojama plačiąja prasme. Buvo siūloma ir tokia konstitucinės teisės šaltinių sistema, kuri turėjo atitikti ir konstitucinės teisės siaurąją prasme, ir konstitucinės teisės plačiąją prasme sampratą; čia tie šaltiniai taip pat klasifikuojami pagal jų teisinę galią. Konstitucinės teisės šaltiniai siaurąją prasme – tai: „ 1) Konstitucija, konstituciniai įstatymai ir konstituciniai aktai – sudedamoji Konstitucijos dalis, taip pat Konstitucijos pataisos, 2) Konstitucinio Teismo nutarimai.“¹⁵ Konstitucinės teisės plačiąją prasme šaltiniai („kiti konstitucinės teisės šaltiniai“) – tai: „ 1) konstituciniai įstatymai, priimti pagal Konstitucijos 69 str. 3 d.; 2) Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutartys; 3) įstatymai, Seimo statutas; 4) poįstatyminiai teisės aktai (Seimo nutarimai, Respublikos Prezidento dekretai, Vyriausybės nutarimai, ministerijų ir kitų valstybės institucijų teisės norminiai aktai)“¹⁶. Nustatant, kas yra konstitucinės teisės šaltiniai, privalu žiūrėti, kaip juos supranta institucija, kontroliuojanti ordinarinės teisės konstitucingumą ir oficialiai aiškinanti Konstituciją – Konstitucinis Teismas. Nacionalinė teisė suvokiama, kaip iš Konstitucijos kylanti teisė. Oficiali konstitucinė doktrina tampa svarbia sudedamąja Konstitucijos dalimi. „Be jokios abejonės, konstitucinės jurisprudencijos dėka konstitucinio akto tekstas, neretai su spragomis, neaiškumais ar vidinėmis priešpriešomis, įgauna nuoseklios, darnios aukščiausiųjų normų ir principų sistemos pavidalą, virsta neginčijamu įstatymų ir kitų teisės aktų teisiškumo matu.“¹⁷ Taigi, Konstitucinis Teismas aiškindamas Konstituciją remiasi jos pačios logika ir Konstitucija yra visos teisės „teisiškumo matas“.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje 6 str. 1 d. nustatyta, jog ji yra vientisas aktas. Konstitucijos vientisumo principas, be kita ko, reiškia, kad „*teisinės galios požiūriu* nėra viena Konstitucijos norma ar kita nuostata negali būti priešinama kitoms, traktuojama kaip „viršesnė“, „labiau fundamentali“ už kitas“¹⁸. „Konstitucija, kaip teisės aktas, yra išreikšta tam tikra tekstine forma, turi tam tikrą kalbinę išraišką. Tačiau taip, kaip teisės negalima traktuoti vien kaip teksto, kuriame *expressis verbis* yra išdėstytos tam tikros teisinės nuostatos, elgesio taisyklės, taip ir Konstitucijos, kaip teisinės realybės, negalima traktuoti vien kaip jos tekstinės formos, negalima suvokti Konstitucijos vien kaip eksplisitinių nuostatų visumos. <...> Tarp konstitucinių principų ir konstitucinių normų negali būti ir nėra priešpriešos, visos konstitucinės normos ir konstituciniai

¹⁴ Jovaišas, K. (ats. red.) *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. 2 dalis. Vilniaus teisės institutas, 2002, p. 36.

¹⁵ Birmontienė, T., Jarašiūnas, E., Kūris, E. ir kt. *Lietuvos konstitucinė teisė* (2 leid.). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2002, p. 56–57.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Jarašiūnas, E. Jurisprudencinė konstitucija. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 12(90), p. 25.

¹⁸ Kūris, E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos principai // Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. *Lietuvos konstitucinė teisė* (2 leid.). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2002, p. 240.

principai sudaro darnią sistemą. Tad priešpriešos negali būti ir nėra ne tik tarp konstitucinių principų ir konstitucinių normų, bet ir tarp Konstitucijos dvasios ir Konstitucijos raidės: Konstitucijos raidės negalima aiškinti ar taikyti taip, kad būtų paneigiama Konstitucijos dvasia, kuri gali būti suvokta tik konstitucinį teisinį reguliavimą matant kaip visumą ir tik įvertinus Konstitucijos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį.¹⁹

Tačiau Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstitucija turi ir savitumą - Konstitucijos 150 str. nurodyta, kad jos sudedamąja dalimi yra: 1) 1991 m. vasario 11 d. Konstitucinis įstatymas „Dėl Lietuvos valstybės“; 2) 1992 m. birželio 8 d. Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“; 3) 1992 m. spalio 25 d. Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“; 4) 2004 m. liepos 13 d. Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“. Būdama vientisa teisinė tikrovė (normų ir principų sistema), ji sudaryta iš skirtingų aktų, išleistų skirtingų subjektų ir skirtingu laiku. Konstitucijos 150 straipsnyje minimi aktai turi ir skirtingus pavadinimus: konstitucinis įstatymas, konstitucinis aktas, įstatymas.

Šių teisės aktų prigimtis dvilypė. Formos ir priėmimo tvarkos požiūriu tai atskiri aktai, priimti įvairių subjektų įvairiu laiku: du iš jų iki Konstitucijos priėmimo priėmė Aukščiausioji Taryba, vieną referendume kartu su Konstitucija priėmė Tauta, o vieną, papildžiusią galiojančią Konstituciją, priėmė Seimas. Tačiau nepaisant aukščiau paminėtų aplinkybių, atkreiptinas dėmesys į svarbiausią - Konstitucijos 150 str. išvardyti aktai pavadinti Konstitucijos *sudedamąja dalimi*, todėl turi būti suprantami, kaip į Konstituciją integruota dalis. Tik toks aiškinimas pagrįstų Konstitucijos vientisumo principą. Taigi tenka atmesti išsakytą nuomonę, jog Konstitucijos „sudedamosios dalys“, kaip konstitucinės teisės šaltinis, yra žemesnės galios nei pati Konstitucija ir pritarti kitai literatūroje išsakytai nuomonei – konstituciniai įstatymai ir konstituciniai aktai būdami Konstitucijos sudedamoji dalis yra konstitucinės teisės šaltinis siaurąja prasme.

Taigi, Konstituciją suvokiant kaip vientisą aktą, 150 straipsnyje minimiems aktams (konstituciniam įstatymui) pripažįstama konstitucinė galia, juos mes turime traktuoti kaip konstitucinės teisės šaltinį.

¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85–3094.

2. KONSTITUCINIŲ ĮSTATYMŲ SAMPRATA

Terminas „konstituciniai įstatymai“ siejasi su dviem terminais: su terminu „konstitucija“ ir su terminu „įstatymas“.

Daugelis vakarietiškos teisinės civilizacijos kategorijų suformuluota antikos laikų Romos teisėje. Romėnų teisinėje sąmonėje ilgą laiką įstatymas iš esmės buvo suvokiamas kaip tautos aktas. Vėliau *lex imta* įvardyti ne vien tautos susirinkimo aktus, bet ir rašytinę normą, kurią priėmė imperatorius ar jo administracija. Viduramžiais įstatymas buvo suprantamas dviem prasmėmis – kaip suvereno norminis aktas, ir kaip bet kokia rašytinė teisės norma. Vėliau Prancūzijos revoliucija tapo rašytinės teisės įtvirtinimo revoliucija. Įstatymas tampa pagrindiniu teisės šaltiniu, kiti teisės šaltiniais laikomi tik tada, jeigu juos pripažįsta įstatymas. Istorijos pamokos (XX a. fašistinės Italijos ir nacistinės Vokietijos įstatymų leidybos pavyzdžiai) sugriovė parlamento ir įstatymo neklaidingumo mitus. „Teisiškumas ir įstatymas - jau nebe vienareikšmiška samprata. Įstatymas, kad būtų teise, turi atitikti teisiškumo reikalavimus, kurie pozityvia forma išreikšti Konstitucijoje.“²⁰

Terminas „įstatymas“ šiais laikais apima daugybę teisinių ir politinių kategorijų bei koncepcijų. Tai ir bendro pobūdžio elgesio taisyklė, ir parlamento (atstovaujamosios valdžios) aktas, ir pan. Vis dėl to šiuolaikinėje teisės doktrinoje galima išgryninti keletą svarbiausių įstatymo požymių: 1) įstatymas nustato bendro pobūdžio elgesio taisykles; 2) jis yra priimamas aukščiausiosios atstovaujamosios valdžios (parlamento); 3) reguliuoja santykius, susijusius su politinės sistemos, viešosios valdžios funkcijų nustatymu bei žmogaus teisių apsauga; 4) priimamas pagal tam tikrą procedūrą. Kartais dar patikslinama, kad referendumu įstatymus gali priimti tauta; 5) priimdamas įstatymą, įstatymų leidejas yra saistomas Konstitucijos.

Terminas „konstitucijos“ buvo vartojamos jau Senovės Romos imperijoje (ediktai, mandatai, dekretai, reskriptai).²¹ Jomis buvo vadinami įvairūs Romos imperatorių aktai. Terminą „konstitucijos“ vėliau perėmė ir Bažnyčios kanonų teisė. Nuo Naujųjų amžių „konstitucijų“ terminas siejamas su demokratijos samprata. Šie teisės aktai pateko į Justiniano Corpus Iuris Civilis ir viduramžiais buvo išpopuliarinti teisės studijose Europos universitetuose. „Konstitucijos“ termino vartojimo šiuolaikine prasme dažniausiai siejama su 1688 m. revoliucija Didžiojoje Britanijoje ir po jos priimtais teisės aktais (pvz. Bill of Rights 1689 m.).

²⁰Jarašiūnas, E. Įstatymo samprata: istorinis, lyginamasis ir nacionalinis aspektai. Parlamento studijos [interaktyvus]. Vilnius, Nr. 4 [žiūrėta 2010-09-30]. < http://www.parlamentostudijos.lt/Nr4/4_teise_Jarasiunas.htm >.

²¹Nekrošius, I., Nekrošius, V., Vėlyvis, S. *Romėnų teisė*. Kaunas: Vijusta, 1996, p. 20-21.

Konstitucinių įstatymų institutas skirtingai buvo traktuojamas priklausomai nuo teisinės sistemos ir istorinio laikotarpio. Anglosaksiškojoje teisinėje tradicijoje konstitucinių įstatymų įvardijimas yra išimtinai teisės doktrinos reikalas. Pagal A.V. Dicey, konstituciniai įstatymais laikomi Didžiosios Britanijos parlamento priimti aktai – statutai bei nerašytinės konvencijos ypač svarbiais visuomeniniais ir politiniais klausimais, patvirtintos Anglijos precedentinės teisės (pvz. „Karalius negali būti neteisus“, „Karūna neturi teisės nepaklusti įstatymui“).²² Anglosaksiškoje teisinėje tradicijoje konstitucinių įstatymų reguliavimo sfera nėra nurodyta jokiame teisės akte, tačiau ją apibrėžia teisės doktrina.

Kitoje *common law* tradicijos valstybėje – Jungtinėse Amerikos Valstijose – terminas „konstituciniai įstatymai“ vartojamas skirtingai nuo britų tradicijos. Čia konstituciniai įstatymai siejami su steigiamąja valdžia ir JAV Konstitucijos pataisomis. Skirtingai nuo Didžiosios Britanijos, JAV yra rašytinė Konstitucija, todėl termino „konstituciniai įstatymai“ kilmė siejama su terminu „konstitucija“.

Kontinentinėje teisės tradicijoje, pvz. Prancūzijos teisinėje sistemoje „konstitucinių įstatymų“ institutas atsirado kartu su 18 a. revoliucija ir konstitucingumo raida po jos. Prancūzijos teisės doktrina, konstituciniais įstatymais laikė įvairiai vadinamus teisės aktus, turinčius rašytinės konstitucijos galią arba kartu su kitais įstatymais sudarančius nekodifikuotą konstituciją.

Po audringų 1988 -1990 m. įvykių Vidurio ir Rytų Europoje populiari tapo praktika „konstitucinius aktus“ ir „konstitucinius įstatymus“ priimti dėl naujų Konstitucijų įsigaliojimo ar įgyvendinimo tvarkos, dažniausia valstybėse susigrąžinusiose savo valstybingumą. Tokį pavyzdį turime ir Lietuvos Konstitucijoje – Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“, nors jis ir nesivadina „konstituciniu įstatymu“, tačiau tokiu laikytinas pagal savo statusą. Šio pobūdžio „konstituciniai įstatymai“ laikomi steigiamosios valdžios aktais ir yra rašytinės konstitucijos dalis.

1992 m. spalio mėnesį Lietuvoje referendumu priimtoje Konstitucijoje numatytas ir visiškai naujas institutas – konstituciniai įstatymai. Konstituciniai įstatymai minimi Konstitucijos 150 str., 69 str. 3 d., 47 str. ir 72 str. Ankstesniame magistrinio darbo skyriuje (žiūrėti 1.2 skyrius) aptarus konstitucinius įstatymus minimus Konstitucijos 150 str. ir esančius Konstitucijos sudedamąja dalimi, traktuojame juos kaip pačią Konstituciją. Detalesnė analizė šiame darbe skiriama konstituciniams įstatymams, kurie nėra Konstitucijos sudedamąja dalimi (Konstitucijos 69 str. 3 d., 47 str. ir 72 str.). Įdomu patyrinėti vis dėl to kokie įstatymai yra konstituciniai įstatymai, kokia jų prigimtis ir paskirtis, teisinė galia, kokia balsų dauguma jie yra priimami ir keičiami.

²² Dicey, A.V. *Konstitucinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 1999, p. 25.

„Konstitucinių įstatymų samprata gali būti atskleista juos analizuojant ne kurios nors vienos, bet įvairių konstitucinių nuostatų, visos Konstitucijos kontekste, *inter alia* matant įvairių Konstitucijos nuostatų, susijusių su konstituciniais įstatymais, sąsajas.“²³

2.1. Konstitucinių įstatymų institutas Lietuvos teisės moksle

Toliau nagrinėjant konstitucinių įstatymų institutą naudinga apžvelgti ir teisės mokslinę doktriną. Šioje dalyje pateikiama konstitucinės teisės specialistų V. Sinkevičiaus, E. Šileikio, V.A.Vaičiaičio, tiesiogiai rašiusių konstitucinių įstatymų tema, nuomonės. Naudinga nagrinėti ir aptarti teisės teorijos specialistų K. L. Valančiaus, A.Vaišvilos, S. Vansevičiaus samprotavimus bei kitų mokslininkų E. Vaitiekienės, T. Birmontienės mintis, konstitucijos vadovėlių teoriją.

S. Vansevičius teigia: „Kūrimo ir teisinės galios atžvilgiu įstatymai yra panašūs, tačiau jų vieta ir vaidmuo teisės sistemoje gerokai skiriasi. Jie skirstomi į rūšis pagal įvairius kriterijus: atsižvelgiant į juose esamų normų svarbą skirstomi į konstitucinius ir paprastus. Konstituciniams priklauso konstitucijos, įstatymai, kuriais daromi konstitucijos pakeitimai ir papildymai, ir įstatymai, kurių išleidimą numato konstitucija (galimi politinių partijų, vyriausybės įstatymai).“²⁴ „Konstituciniai įstatymai skiriasi nuo kitų ne tik turinio, bet ir formos, priėmimo pobūdžio ir tvarkos atžvilgiu, jie kitaip keičiami ir papildomi.<...> Skirtingos konstitucinių ir paprastų įstatymų priėmimo procedūros rodo nevienodą jų reikšmę teisės normų sistemoje. Paprasti įstatymai mažiau stabilūs ir jų, kaip visuomeninių santykių reguliatorių, reikšmė yra mažesnė.“²⁵ Nėra pagrindo nesutikti su V. Sinkevičiaus nuomone dėl šio pasisakymo – čia nagrinėjama ne Lietuvos teisės sistema, o kitų valstybių teisės sistemos.

E. Vaitiekienė vadovėlyje „Lietuvos konstitucinės teisės įvadas“ nagrinėdama įstatymus ir jų rūšis skirsto juos į: pagrindinius (konstitucijos), konstitucinius ir paprastuosius. „Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir Seimo statutą, konstituciniai įstatymai – tai „tiesiogiai Konstitucijoje įvardinti įstatymai ir kiti konstitucines normas sukonkretinantys įstatymai, nurodyti įstatyme dėl konstitucinių įstatymų sąrašo. <...> Šiuo atveju konstituciniu įstatymu gali būti laikomas ne tik tiesiogiai Konstitucijoje įvardytas įstatymas, bet ir bet kuris konstitucines normas konkretinantis įstatymas. Vienintelis kriterijus, kuriuo vadovaujantis paprastasis įstatymas pripažįstamas konstituciniu, yra tai, kad jis įrašytas į konstitucinių įstatymų sąrašą. Faktiškai tai reiškia, kad nėra

²³ Sinkevičius, V. Konstitucinių įstatymų samprata // Mesonis G. (ats. red.). *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber amicorum* Česlovui Juršėnui. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2008, p. 330.

²⁴ Vansevičius, S. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 121.

²⁵ *Ibid*, p. 122.

jokių formalių kliūčių daugelį paprastųjų įstatymų pripažinti konstituciniais. Pasikeistų tik šių įstatymų keitimo tvarka. Tuo tarpu teisinė šių įstatymų galia nesikeistų.“²⁶

T. Birmontienė šiuos du institutus skyrė: „<...> konstituciniai įstatymai Lietuvos konstitucinių šaltinių sistemoje gali būti klasifikuojami į atskiras rūšis“, todėl „svarbu išsiaiškinti, ar konstitucinis įstatymas suprantamas kaip konstitucijos pataisa, ar jos sudėtinė dalis, ar turi savarankišką prasmę kaip išskirtinės galios atitinkamus teisinius santykius reglamentuojantis teisės aktas.“²⁷

K. Jovaišas „Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentare“ (2 dalis) rašo, kad „konstituciniais įstatymais laikomi:

1) Konstitucijos 150 str. nurodyti įstatymai, t.y. Konstitucijos sudedamosios dalys<...>, taip pat Konstitucijos pataisos;

2) tiesiogiai Konstitucijoje įvardyti įstatymai ir kiti konstitucines normas sukonkretinantys įstatymai, nurodyti įstatyme dėl konstitucinių įstatymų sąrašo.“ Taip pat K. Jovaišas nepritarė Seimo statuto 168 straipsnio nuostatomis, jas laikė neviseiškai korektiškai suformuluotomis ir pabrėžė, kad Konstitucija neduoda pagrindo teigti, kad Seimo statutas gali apibrėžti konstitucinių įstatymų sąvoką, nes „Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas“ (Konstitucijos 76 str.). K. Jovaišas taip pat pabrėžė, kad konstituciniai įstatymai ir Konstitucijos pataisos nėra tas pats. Taip pat jis nurodė, kad „konstitucinių įstatymų, palyginti su kitais įstatymais, inicijavimo ir svarstymo procedūra sudėtingesnė, o priimami jie ne paprasta, bet kvalifikuota Seimo narių balsų dauguma, išskyrus atvejus, kai Konstitucija keičiama referendumu“²⁸. V. Sinkevičius pažymi, kad iš šio teiginio neaiški minėto autoriaus nuomonė, kokie įstatymai vis dėlto yra konstituciniai, o kokiais yra keičiama Konstitucija²⁹ (t. y. kokie yra įstatymai dėl Konstitucijos keitimo, arba Konstitucijos pataisos).

K.L. Valančius savo knygoje „Teisės pagrindai: konstitucionalistinis aspektas“ klasifikuodamas įstatymus, konstituciniams įstatymams priskiria : „1) Konstitucijos 150 str. nurodyti įstatymai; 2) kiti įstatymai, kurių sąrašą 3/5 Seimo narių balsų dauguma nustato Seimas; 3) Konstitucijos pataisos.“³⁰

A. Vaišvila teigia, kad: „Konstituciniai įstatymai – tai siauresnės nei konstitucija kompetencijos įstatymai. Jie reguliuoja tik kurią nors vieną itin svarbią valstybės gyvenimo sritį. Nuo paprastųjų įstatymų jie skiriasi priėmimo ir keitimo tvarka, kuri susijusi su ypatinga konstitucinių įstatymų vieta teisės sistemoje ir specifiniais konstitucinių įstatymų normų santykiais su paprastųjų įstatymų normomis. Jie taip pat yra juridinis pagrindas priimti paprastuosius

²⁶ Vaitiekienė, E., Vidrinskaitė, S. *Lietuvos konstitucinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 47-48.

²⁷ Birmontienė, T., Jarašiūnas, E., Kūris, E. ir kt. *Lietuvos konstitucinė teisė* (2 leid.). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2002, p. 58.

²⁸ Jovaišas, K. *Lietuvos respublikos Konstitucijos komentaras*. Vilnius: Teisės institutas, 2002, p. 84.

²⁹ Sinkevičius, V. Konstitucinių įstatymų samprata: teoriniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 2(104), p. 30.

³⁰ Valančius, K.L. *Teisės pagrindai: konstitucionalistinis aspektas*. Vilnius: Technika, 2008, p. 79.

įstatymus.“ Taip pat autorius pabrėžia: „Tokių konstitucinių įstatymų Lietuvoje iki 1999 m. priimta trys: 1) 1991 m. vasario 11 d. įstatymas Nr. I-1051 „Dėl Lietuvos valstybės“; 2) 1992 m. birželio 8 d. įstatymas Nr. I – 2622 „*Dėl Lietuvos respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas*“; 3) 1996 m. birželio 20 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 2 dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymas Nr. I-1392.“³¹

V.A.Vaičiūčio išleistoje studijoje „Konstitucinių įstatymų fenomenas“ konstitucinių įstatymų institutas pirmiausia tapatinamas su Prancūzijos organiniais įstatymais. Organiniai įstatymai, kuriuos priimant reikalaujama *kvalifikuotos daugumos* ir kurie turi specifinį *reguliavimo objektą*, pasitarnauja didesniai visuomenės ir valstybės politiniam stabilumui. Lietuvos 1992 m. Konstitucijos rengėjai įvesdami konstitucinių įstatymų institutą siekė svarbių visuomenės gyvenimo sričių teisinio reguliavimo stabilumo, tam buvo numatyta ypatinga konstitucinių įstatymų priėmimo ir keitimo tvarka. Konstitucijos „defektu“ V.A.Vaičiūtis įvardina tai, kad „tiesiogiai Konstitucijoje neįvardijus konstitucinių įstatymų reguliavimo objekto, tai nustatyti (sudarant sąrašą) pavesta pačiam įstatymų leidėjui.“³² Anot V.A.Vaičiūčio „Konstitucijos defekto“ ir Seimo neveiklumo pasekoje nėra priimtas konstitucinių įstatymų sąrašas, ir nėra aišku „kurie įstatymai turi būti priimti kaip *konstituciniai*, o kurie – kaip *paprastieji*.<...> Konstitucijos 69 straipsnio neapibrėžtumas privedė prie to, kad įstatymų leidėjas nusprendė labai plačiai traktuoti konstitucinių įstatymų sampratą.“³³ V. A. Vaičiūtis kritikuoja Seimo statuto 168 str., kuriame nurodoma, kokie įstatymai pagal Seimo statutą yra laikomi konstituciniais ir teisingai atskiria konstitucinius įstatymus (aktus), įrašytus į Konstitucijos 150 str., ir konstitucinius įstatymus, numatytus jos 69 str. 3 d., pabrėžia skirtingą jų priėmimo ir keitimo tvarką.³⁴ Tačiau pasisakydamas apie konstitucinių ir paprastųjų įstatymų santykį, nesutinka, kad konstituciniai įstatymai yra „aukštesnės galios nei paprastieji“: „<...> jei paprastieji įstatymai įsiterpia į konstitucinių <...> įstatymų konstitucionalizuotą reguliavimo sferą, jie Konstitucinio Teismo galėtų būti pripažinti kaip prieštaraujantys Konstitucijai, o ne patiems konstituciniams įstatymams.“³⁵

E. Šileikis pasisakydamas apie konstitucinius įstatymus laiko juos nepasisekusia Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstitucijos naujove, neatliekančia savo „norminio poveikio“. Seimui nepriėmus Konstitucijos 69 str. 3 d. nurodyto konstitucinio įstatymo sąrašo, tai lieka „iš dalies <...> fikcija.<...> Be papunkčiui suformuluoto sąrašo aptariamas institutas iš dalies netenka savo prasmės, kadangi sunku prognozuoti konstitucinių įstatymų reglamentavimo dalyką ir leidybą“.³⁶

³¹ Vaišvila A. *Teisės teorija* (2 leid.). Vilnius: Justitia. 2004, p. 315.

³² Vaičiūtis, V.A. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004, p. 81-99.

³³ *Ibid*, p. 91.

³⁴ *Ibid*, p. 90-95.

³⁵ *Ibid*, p. 135.

³⁶ Šileikis, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė* (2 leid.). Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2005, p. 363 - 364.

Taip pat E. Šileikis teigia, kad „<...> Konstitucijoje tiesiogiai neatskleistas konstitucinių įstatymų ir paprastųjų (nekonstitucinių) įstatymų santykis.“³⁷ E. Šileikis taip pat nesutinka su tuo, kad Konstitucinio Teismo suformuluotoje konstitucinių įstatymų doktrinoje konstituciniai įstatymai turi aukštesnę teisinę galią už paprastuosius, nes „nėra tiesiogiai apčiuopiamo konstitucinio pagrindo kategoriškai teigti, kad konstitucinis įstatymas Lietuvos teisinėje sistemoje turi hierarchiškai aukštesnę padėtį nei paprastas įstatymas“³⁸. Jo manymu, „nėra pagrindo vienareikšmiškai konstatuoti, kad negalioja joks įstatymas, priešingas konstituciniam įstatymui“, kad „neaišku, kuo remiantis iš esmės aiškinta, kad Konstitucijos 69 straipsnio 1–3 dalių nuostatos neva rodo konstitucinių ir nekonstitucinių (paprastųjų) įstatymų galios skirtumą“ ir kad „įstatymas, tapęs konstituciniu dėl specialios priėmimo tvarkos, nenustoja būti įstatymu, t. y. netampa Konstitucija“³⁹. Argumentus „nėra pagrindo vienareikšmiškai konstatuoti“ ir „neaišku, kuo remiantis“ geriausiai atremia citata iš Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimo⁴⁰: „Konstituciniai įstatymai nuo kitų įstatymų skiriasi priėmimo ir keitimo tvarka. Ypatingą konstitucinių įstatymų vietą teisės aktų sistemoje lemia pati Konstitucija. Konstituciniai įstatymai negali būti keičiami ar panaikinami įstatymais. Taip užtikrinama, kad konstituciniais įstatymais sureguliuoti visuomeniniai santykiai įstatymais nebus reguliuojami kitaip, kad bus garantuojamas didesnis konstituciniais įstatymais reguliuojamų visuomeninių santykių stabilumas. Kartu pažymėtina, kad konstituciniai įstatymai turi neprieštarauti Konstitucijai, o įstatymai turi neprieštarauti Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams. Ar konstitucinis įstatymas neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymas – konstituciniam įstatymui, pagal Konstituciją sprendžia Konstitucinis Teismas.“ Tačiau E. Šileikis teisingai pripažįsta, kad konstitucinis įstatymas, kildintas iš Konstitucijos 69 str. 3 dalies, nėra Konstitucijos sudedamoji dalis (Konstitucijos 150 str.), todėl siūlo Konstitucijos 150 str. nurodytus teisės aktus vadinti konstituciniais aktais, „nėra prasmės įtraukti į konstitucinių įstatymų sąrašą tai, kas savaime yra Konstitucijos dalis.“⁴¹ Taip pat kritikuoja Seimo statuto 168 str., mano, kad jis nevysiškai atitinka Konstitucijos 69 str. 3 d. ir 72 str. ryšį, abejoja ar Seimo statutas gali apibrėžti „kokie įstatymai yra konstituciniai“, „principiniu požiūriu Seimo statute galima nustatyti, kokia tvarka teikiami konstitucinių įstatymų projektai, kaip jie svarstomi ir pan.“⁴²

³⁷ Šileikis, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė* (2 leid.). Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2005, p. 365.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 29–938, Nr. 30.

⁴¹ Šileikis E., *op.cit.*, p. 367.

⁴² *Ibid.*

V. Sinkevičius nagrinėdamas konstitucinių įstatymų institutą atsigręžia ir į istorines šio instituto atsiradimo Lietuvos teisinėje sistemoje ištakas. „Rengiant 1992 m. Konstitucijos projektą <...> buvo numatytas konstitucinių įstatymų institutas, kurio esmę galima apibūdinti taip: Seime esančių politinių jėgų atstovai turi pasiekti kuo platesnį susitarimą, kokių sričių teisinis reguliavimas turi būti kuo stabilesnis; jos bus reguliuojamos konstituciniais įstatymais, kuriems priimti ir pakeisti bus taikoma sudėtingesnė tvarka negu ta, kuri taikoma priimant ir keičiant paprastuosius įstatymus; konstitucinių įstatymų nebus galima pakeisti paprastaisiais įstatymais.“⁴³ Jau Konstitucijos rengėjų užmartyje nusakyti keli svarbūs konstitucinių įstatymų kriterijai: 1) konstituciniais įstatymais reguliuojamos ypač svarbios visuomenės gyvenimo sritys; 2) konstituciniais įstatymais reguliuojamų sričių teisinis reguliavimas turi būti kuo stabilesnis; 3) teisinio reguliavimo stabilumui užtikrinti taikytina sudėtingesnė priėmimo ir keitimo tvarka nei paprastųjų įstatymų 4) „konstitucinių įstatymų nebus galima pakeisti paprastaisiais įstatymais“ – rodo numatomą aukštesnę teisinę galią. V.Sinkevičiaus nuomone:

„1. Konstitucinio įstatymo sąvoka vartojama Konstitucijos 69, 72, ir 47 straipsniuose, taip pat 150 str., tačiau vien dėl to, kad juose nurodytiems įstatymams apibūdinti vartojama konstitucinio įstatymo sąvoka, šie konstituciniai įstatymai negali būti tapatinami. Konstitucijos 150 str. nurodyti konstituciniai įstatymai (konstituciniai aktai) yra konstitucijos sudedamoji dalis, tuo tarpu Konstitucijos 69 str. 3 dalyje, 72 str. 2 dalyje, 47 str. 3 dalyje minimi konstituciniai įstatymai nėra Konstitucijos sudedamoji dalis.

2. Pagrindinis kriterijus, leidžiantis atskirti konstitucinius įstatymus (konstitucinius aktus), esančius Konstitucijos sudedamąja dalimi, nuo konstitucinių įstatymų, nesančių Konstitucijos sudedamąja dalimi, yra atitinkamų įstatymų teisinė galia ir jų priėmimo tvarka. Konstitucijos 150 str. nurodyti konstituciniai įstatymai yra Konstitucijos sudedamoji dalis, todėl jie turi Konstitucijos galią ir gali būti priimami, keičiami tik ta tvarka, kuria gali būti daromos Konstitucijos pataisos. Konstitucijos 69 str. 3 dalyje, 72 str. 2 dalyje, 47 str. 3 dalyje minimų konstitucinių įstatymų teisinė galia yra kitokia - jie yra mažesnės galios, negu Konstitucija. Šiems įstatymams priimti, pakeisti, taikoma ne Konstitucijos straipsnių priėmimui, keitimui nustatyta tvarka, o tvarka, įtvirtinta Konstitucijos 69 str. 3 dalyje.

3. Konstitucinių įstatymų klasifikavimo požiūriu nėra teisinio pagrindo konstitucinius įstatymus, esančius Konstitucijos sudedamąja dalimi, jungti (grupuoti) su konstituciniais įstatymais, nesančiais Konstitucijos sudedamąja dalimi.

4. Konstituciniais įstatymais yra: 1) konstituciniai įstatymai, konstituciniais vadinami pačioje Konstitucijoje (šiuo metu toks konstitucinis įstatymas nurodytas Konstitucijos 47 str. 3 dalyje);

⁴³ Sinkevičius, V. Konstitucinių įstatymų samprata: teoriniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 2(104), p. 31.

2) konstituciniai įstatymai, kurie bus įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą; 3) konstitucinis įstatymas, kuriuo nustatomas konstitucinių įstatymų sąrašas.

5. Ir tie konstituciniai įstatymai, kurie konstituciniais vadinami pačioje Konstitucijoje, ir tie, kurie bus įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą, priimami ir keičiami Konstitucijos 69 str. 3 d. nustatyta tvarka. Jie priimami, jeigu už juos balsuoja daugiau kaip pusė visų Seimo narių (t.y. ne mažiau kaip 71 Seimo narys), o keičiami ne mažesne kaip 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma (t. y. jeigu už tai balsuoja ne mažiau kaip 85 Seimo nariai).

6. Konstituciniai įstatymai, konstituciniais vadinami pačioje Konstitucijoje, taip pat konstituciniai įstatymai, kurie bus įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą bei konstitucinis įstatymas, kuriuo nustatomas konstitucinių įstatymų sąrašas, yra mažesnės teisinės galios negu Konstitucija, bet šių konstitucinių įstatymų teisinė galia yra didesnė negu paprastųjų įstatymų; paprastieji įstatymai negali prieštarauti konstituciniams įstatymams; Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti, ar paprastasis įstatymas neprieštarauja konstituciniam įstatymui.⁴⁴

Apžvelgiant mokslininkų pasisakymus chronologine tvarka, galima matyti, kad iki 2001 m. konstitucinių įstatymų institutui mokslinė doktrina neskyrė ypatingo dėmesio. Dauguma mokslininkų konstitucinius įstatymus paminėdavo kalbėdami apie įstatymų rūšis ar pasisakydami apie konstitucinės teisės šaltinius. Vis dėl to konstitucinės teisės mokslui įtaką daro oficiali konstitucinė doktrina, todėl po Konstitucinio Teismo nutarimų (Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. ir 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimai⁴⁵), rašytuose mokslo darbuose vieni autoriai (V. Sinkevičius, E.Šileikis, V.A. Vaičaitis) pritarė, kad Konstitucijos 150 str. esančių konstitucinių įstatymų (konstitucinių aktų) nėra pagrindo grupuoti su konstituciniais įstatymais paminėtais Konstitucijos 47 str., 69 str. 3 d., 72 str. 2 d., pripažindami, kad tai skirtingos teisinės galios aktai. Šių mokslininkų mintys išsiskyrė kalbant apie konstitucinių ir paprastųjų įstatymų santykį, skirtingą teisinę galią bei konstituciniams įstatymams taikytiną priėmimo tvarką. Kiti autoriai (A. Vaišvila, K.L. Valančius) neatsižvelgdami į oficialią konstitucinę doktriną, prie konstitucinių įstatymų

⁴⁴ Sinkevičius, V. Konstitucinių įstatymų samprata: teoriniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 2(104), p. 37.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 29–938, Nr. 30.; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 M. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 19–828.

priskira ir konstitucinius įstatymus (konstitucinius aktus) nurodytus Konstitucijos 150 str. ir jų priėmimui siūlo taikyti Konstitucijos 69 str. 3 d. nurodytą tvarką.

2010 m. išleistame vadovėlyje „Teisės teorijos įvadas“ autoriai D. Beinoravičius, E. Spruogis nuosekliai laikosi Konstitucinio Teismo suformuotos oficialios konstitucinės doktrinos dėl konstitucinių įstatymų sampratos, priėmimo, keitimo tvarkos, taip pat pasisako: „<...> 1991 m. vasario 11 d. buvo išleistas konstitucinis įstatymas „Dėl Lietuvos valstybės“. Jis nėra konstitucinis įstatymas Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalies prasme – pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnį jis yra Konstitucijos sudedamąja dalimi, todėl turi Konstitucijos galią“.⁴⁶

2.2. Konstitucinio įstatymo sąvokos vartojimas Konstitucijoje

Konstituciniai įstatymai Lietuvos Respublikos Konstitucijoje minimi 47, 69, 72 ir 150 straipsniuose. Tačiau čia galime išskirti tris skirtingus konstitucinių įstatymų sąvokos vartojimo kontekstus.

1992 m. spalio 25 d. priimtoje Konstitucijoje konstitucinių įstatymų institutas buvo įtvirtintas tik 69 straipsnio 3 dalyje ir 72 straipsnio 2 dalyje. Šiuose Konstitucijos straipsniuose vartojamos dvi skirtingos sąvokos: „įstatymas“ ir „konstitucinis įstatymas“. Konstitucijos 69 straipsnio 1 ir 2 dalyse kalbama apie *įstatymų* priėmimo tvarką ir tik 3 dalyje detalizuojama: 1) konstituciniai įstatymai priimami, jeigu už juos balsuoja daugiau kaip pusė visų Seimo narių; 2) konstituciniai įstatymai keičiami ne mažesne kaip 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma; 3) Seimas nustato konstitucinių įstatymų sąrašą; 4) Konstitucinių įstatymų sąrašą Seimas nustato 3/5 Seimo narių balsų dauguma. Konstitucijos 72 straipsnyje nustatytas Respublikos Prezidento veto įveikimo teisinis reguliavimas: 1) pakartotinai apsvarstytas įstatymas laikomas priimtu, jeigu buvo priimtos Respublikos Prezidento teikiamos pataisos ir papildymai; 2) pakartotinai apsvarstytas konstitucinis įstatymas gali būti priimtas, jei už jį balsavo ne mažiau 3/5 visų Seimo narių.

Pirmiausia, kad matyti skirtumus tarp paprastojo įstatymo ir konstitucinio įstatymo, būtina panagrinėti kokia įstatymo samprata vyrauja Lietuvos teisinėje sistemoje, kokia įstatymo samprata kyla iš Konstitucijos, oficialios konstitucinės doktrinos.

Pasak P. Ragauskos: „<...> įstatymas yra (1) Seimo arba Tautos (2) specialia Konstitucijoje ir įstatymuose nustatyta tvarka išleistas, (3) Konstituciją atitinkantis, (4) oficialus rašytinis dokumentas, (5) išreiškiantis jų valią (6) nustatyti pirmines (7) specifinę galią turinčias (8) bendro pobūdžio elgesio taisykles, (9) sankcionuotas valstybės prievarta.“⁴⁷ Įstatymų leidybos subjektai yra du (parlamentas ir tauta). Vis dėl to pagrindinė įstatymų leidybos institucija yra Seimas, nes po to,

⁴⁶ Baublys, L., Beinoravičius, D., Kaluina, A. ir kt. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: MES, 2010, p. 256-258.

⁴⁷ Ragauskas, P. *Įstatymų leidyba Lietuvoje: samprata ir institucinis modelis*. Vilnius: Teisės institutas, 2005, p. 41-43.

kai 1992 m. spalio 25 d. referendumu buvo priimta Konstitucija ir įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“, nei vienas įstatymas nebuvo priimtas referendumu. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 55 str. skelbia, jog „Seimą sudaro tautos atstovai.“ Parlamentas, vykdydamas Konstitucijos suteiktus įgaliojimus, vykdo ir Tautos atstovaujamąją funkciją. Kaip atstovaujamoji institucija Seimas tampa Tautos valios ir interesų reiškėju. Tačiau tai, kad teisės aktą priėmė atitinkamus įgalinimus turintis subjektas, dar nereiškia, kad jį galima laikyti įstatymu. Pvz. Lietuvos Respublikos Seimas, be įstatymų, priima nutarimus, rezoliucijas, pareiškimus, deklaracijas ir pan. Skiriamasis įstatymų bruožas yra tas, kad parlamente jų priėmimui taikomos specialios procedūros, o galutinėje įstatymų leidybos stadijoje būtinai dalyvauja Respublikos Prezidentas.

Pasak E. Jarašiūno: „Be jokios abejonės, įstatymas – svarbus teisės šaltinis. Jam tenka ypatingas, t.y. Konstitucijoje įtvirtintus pagrindus įgyvendinančio svarbiausio teisinio akto, vaidmuo. Tai – reikšmingas vaidmuo. Bet reikšmingas pirmiausia dėl to, kad įstatymas padeda laiduoti konstitucinę tvarką“⁴⁸. „Įstatymo neprieštaravimas Konstitucijai – aukščiausios galios įstatymui – tik vienas iš įstatymo sampratos elementų, per daug neišsiskiriantis iš kitų. Būtent Konstitucinio Teismo veikla aiškinant įstatymų atitiktį Konstitucijai labai aiškiai įrodo, kad įstatymas yra anaipol ne pirminis teisės aktas, kad įstatymų leidėjas gali veikti tik pagal Konstitucijoje apibrėžtą kompetenciją, laikydamasis konstitucinių imperatyvų.“⁴⁹ Būtent Konstitucinio Teismo jurisprudencija išryškino ir įstatymo, kaip specifinio teisės akto, ypatumus: tai yra įstatymų leidėjo nustatyta įstatymo priėmimo tvarka priimtas aktas; jis reguliuoja svarbiausius socialinius santykius; Lietuvoje nėra deleguotosios įstatymų leidybos, pagrindinės teisės ir laisvės ribojamos tik įstatymu; priimdamas įstatymą, įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų ir t.t. Tačiau kone iki 2000 m. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose minėdavo įstatymą kaip pirminį teisės aktą, pvz.: „įstatymas yra <...> Konstitucijos ir Seimo statuto nustatyta tvarka išleistas pirminis teisinis aktas, išreiškiantis įstatymo leidėjo valią ir turintis aukščiausią teisinę galią.“⁵⁰ Kaip būtų galima paaiškinti šią Konstitucinio Teismo poziciją? Atsakymą rasime tuose pačiuose Konstitucinio Teismo nutarimuose: „<...> įstatymas gali būti

⁴⁸ Jarašiūnas, E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūrio į konstituciją pokyčiai. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 33(25), p. 35.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių krypčių“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 57–1120; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 10 straipsnio septintosios dalies nuostatos, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 55 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimu Nr. 470 patvirtintos Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo tvarkos dalinio pakeitimo“ 1.2 punkto nuostatos, 2.1 punkto ir jo 1, 2 bei 3 papunkčių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 89–2007.; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 5 d. nutarimo „Dėl Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos narių paskyrimo“ pripažinimo netekusiu galios ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos sudarymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 49–1173, Nr. 50.

pakeistas arba jo galiojimas gali būti panaikintas ne kitaip, kaip išleidus kitą įstatymą arba Konstituciniam Teismui pripažinus jį prieštaraujančiu Konstitucijai. Visi kiti teisės aktai turi būti priimami remiantis įstatymais ir negali jiems prieštarauti, t.y. turi būti poįstatyminiai.⁵¹ „Įstatymų normose nustatomos bendro pobūdžio taisyklės, o poįstatyminiuose teisės aktuose jos gali būti detalizuojamos, reglamentuojama jų įgyvendinimo tvarka“.⁵² Pozicija suformuota lyginant poįstatyminius aktus su įstatymais. „Iš čia – ir įstatymo pirmumo pabrėžimas, nepamirštant pažymėti, kad ir įstatymas negali prieštarauti Konstitucijai.“⁵³

Apžvelgus aukščiau išdėstytas mintis, matyti, kad paprastųjų ir konstitucinių įstatymų pagrindiniai požymiai sutampa: 1) paprastieji ir konstituciniai įstatymai yra priimami Seime; 2) priimami specialia Konstitucijoje numatyta tvarka; 3) privalo atitikti Konstituciją; 4) tai yra oficialus rašytinis dokumentas 4) išreiškia įstatymo leidėjo valią; 5) turi aukštesnę teisinę galią poįstatyminių aktų atžvilgiu.

Aiškinantis šių dviejų institutų santykį būtina išsiaiškinti Konstitucijos nuostatas, kurios skiria konstitucinius įstatymus, kurie nėra Konstitucijos sudedamoji dalis, nuo paprastųjų įstatymų. Taigi, Konstitucijos 69 str. 3 d. ir 72 str. 2 d. nuostatose paminėtus konstitucinius įstatymus ir paprastuosius įstatymus galima išskirti pagal priėmimo ir Respublikos Prezidento veto įveikimo tvarką. Pagal konstituciniams įstatymams priimti (reikalauja kvalifikuotos Seimo narių balsų daugumos), pakeisti (reikalaujama 3/5 Seimo narių balsų daugumos) ar pakartotinai priimti (reikalaujama 3/5 visų Seimo narių balsų daugumos), keliamus reikalavimus galima manyti, kad šie aktai – konstituciniai įstatymai, kurie nėra Konstitucijos sudedamoji dalis, ir paprastieji įstatymai – skiriasi ir pagal teisinę galią. Skirtinga teisinė galia suponuoja tam tikrą konstitucinių įstatymų ir paprastųjų įstatymų hierarchiją. Prielaidą galime tikrinti atsigeždami į konstitucinę jurisprudenciją, kuri aiškina konstitucines nuostatas.

Konstitucinio įstatymo sąvoka tiesiogiai įtvirtinta ir Konstitucijos 47 straipsnyje. 1992 m. spalio 25 d. priimtose Konstitucijos 47 straipsnio tekste šios sąvokos nebuvo. Kaip jau minėjome anksčiau (žiūrėti 21 psl.), konstitucinių įstatymų institutą apibrėžė tik du Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsniai: 69 straipsnio 3 dalis ir 72 straipsnio 2 dalis. Vienintelis numatytas konstitucinių įstatymų atsiradimo kelias buvo – konstitucinių įstatymų sąrašas. Tačiau bėgant laikui

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių kryptų“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 57–1120.

⁵² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 10 straipsnio septintosios dalies nuostatos, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 55 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 15 d. nutarimu Nr. 470 patvirtintos Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo tvarkos dalinio pakeitimo“ 1.2 punkto nuostatos, 2.1 punkto ir jo 1, 2 bei 3 papunkčių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 89–2007.

⁵³ Jarašiūnas, E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūris į konstituciją pokyčiai. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 33(25), p. 35.

Seimui nepavyko priimti konstitucinių įstatymų sąrašo (konstitucinių įstatymų sąrašo priėmimas išspręstų ir atsakytų į daugelį klausimų), Seimas pasirinko kitą kelią konstituciniams įstatymams priimti - Konstitucijos pataisoje suformuluoti blanketinę nuorodą į konstitucinį įstatymą ir po to priimti konstitucinį įstatymą, remiantis Konstitucijos blanketine norma. Konstitucijos 47 straipsnį pakeitus, 1996 m. birželio 20 d. redakcija⁵⁴, jo 2 dalyje buvo nustatyta, kad savivaldybėms, kitiems nacionaliniams subjektams, taip pat tiems ūkinę veiklą Lietuvoje vykdančioms užsienio subjektams, kurie nustatyti konstitucinio įstatymo pagal Lietuvos Respublikos pasirinktos europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus, gali būti leidžiama įsigyti nuosavybėn ne žemės ūkio paskirties žemės sklypus, reikalingus jų tiesioginei veiklai skirtiems pastatams ir įrenginiams statyti bei eksploatuoti, ir kad tokio sklypo įsigijimo tvarką, sąlygas ir apribojimus nustato konstitucinis įstatymas. Ši konstitucijos pataisa ir konstitucinis įstatymas dėl žemės įsigijimo užsieniečiams ir kitiems subjektams buvo tik pereinamojo pobūdžio politinis sprendimas, kuris neatitiko Lietuvos narystės Europos Sąjungoje reikalavimų. Todėl vienas iš 2003 m. sausio 23 d. Konstitucijos pataisos tikslų buvo panaikinti apribojimus Europos Sąjungos piliečiams ir kitiems subjektams įsigyti Lietuvoje nuosavybėn žemės ūkio paskirties žemę, vidaus vandenį ir miškus. Konstitucijos 47 str. dar kartą pakeitus, 2003 m. sausio 23 d. redakcija⁵⁵, jo 3 (jau nebe 2) dalyje nustatyta, kad žemę, vidaus vandenį ir miškus įsigyti nuosavybėn Lietuvos Respublikoje užsienio subjektai gali pagal konstitucinį įstatymą. Būtent šias nuostatas įstatymų leidėjas yra Konstitucijos įpareigotas priimti ne paprastuoju, o konstituciniu įstatymu ir taip apsaugoti nuo dažno keitimo ateityje.

Akivaizdu, kad konstituciniai įstatymai paminėti Konstitucijos 69 str. 3 d., 72 str. 2 d. ir 47 str. 3 d. neįtvirtina aukščiausiosios teisės ir yra priskirtini ordinarinei teisei. Šios dvi konstitucinių įstatymų atmainos artimos viena kitai ir turi būti priimamos ta pačia tvarka, ta pačia tvarka pakartotinai svarstomos Seime, jei Respublikos Prezidentas juos vetuoja. Vienintelis dalykas skiriantis šias konstitucinių įstatymų grupes tai, jog Konstitucijos 47 str. apibrėžtas šio konstitucinio įstatymo reguliavimo dalykas - reguliuojami žemės, vidaus vandenų ir miškų įsigijimo nuosavybėn santykiai, kai šiuos objektus Lietuvoje įsigyja užsienio subjektai. Konstitucinių įstatymų, priimamų pagal Konstitucijos 69 str. 3 d. reguliavimo dalykas nėra niekur aptartas. Šie konstituciniai įstatymai yra legislatyvinio pobūdžio teisės aktai ir pagal savo teisinį statusą „nusileidžia“ steigiamojo pobūdžio teisės aktams – Konstitucijai ir jos pataisoms.

Būtina aptarti ir trečiąjį konstitucinių įstatymų sąvokos vartojimą, tai pagal Konstitucijos 150 straipsnį Konstitucijos sudedamąja dalimi esantys: 1) 1991 m. vasario 11 d. Konstitucinis įstatymas „Dėl Lietuvos valstybės“; 2) 1992 m. birželio 8 d. Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“; 3) 1992 m. spalio 25 d. Įstatymas „Dėl Lietuvos

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 64–1501.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 14–540.

Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos”; 4) 2004 m. liepos 13 d. Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“. Šie aktai būdami Konstitucijos sudedamąja dalimi įtvirtina aukščiausiąją teisę, o konstituciniai įstatymai minimi Konstitucijos 47 str., 69 str. 3 d., 72 str. 2 d.- atstovauja ordinarinę teisę, todėl tik terminijos panašumas įpareigoja mus aptarti šiuos visiškai skirtingus konstitucinius institutus. Konstitucijos 150 str. nurodyti konstituciniai įstatymai yra Konstitucijos sudedamoji dalis, todėl jie turi pačios Konstitucijos galią, ir gali būti priimami, keičiami tik ta tvarka, kuria gali būti daromos Konstitucijos pataisos.

Susipažinus (aptarus) konstitucinio įstatymo sąvokos vartojimą Konstitucijoje, darytina išvada, kad konstituciniai įstatymai nurodyti Konstitucijos 47 str., 69 str. 3 d., 72 str. 2 d. turi kitokią statusą nei tie aktai, kurie yra nurodyti Konstitucijos 150 str. Pirmieji nėra įvardinti kaip Konstitucijos sudedamoji dalis, reiškia jie priskirtini ordinarinei teisei ir jų priėmimui, keitimui ar pakartotiniam svarstymui taikytina tvarka nurodyta Konstitucijos 69 str. 3 d. ar 72 str. 2 d. Nėra jokio teisinio pagrindo konstitucinius įstatymus, esančius Konstitucijos sudedamąja dalimi grupuoti su konstituciniais įstatymais, kurie nėra Konstitucijos sudedamąja dalimi.

2.3. Konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka

Konstitucijoje įstatymų leidybos subjektas yra tas pats tiek paprastiesiems, tiek konstituciniams įstatymams. Konstitucija išskyrus 69 str. 3 d. ir 72 str. 2 d. detaliau nekonkretizuoja konstitucinių įstatymų atsiradimo specifikos. Tik Seimo statuto nuostatos detaliau reglamentuoja konstitucinių įstatymų iniciavimą, pateikimą, svarstymą ir priėmimo procedūrų specifiką. Seimo statuto 170 straipsnyje nustatyta, kad konstitucinių įstatymų projektai registruojami, pateikiami, svarstomi ir priimami Statuto 19-25 skirsniuose nustatyta tvarka, jeigu kitaip nenumatyta 26 skirsnyje.⁵⁶ Konstituciniai įstatymai Seimo statuto traktuojami kaip legislatyviniai Seimo aktai ir jiems taikomos bendros įstatymų projektų priėmimo taisyklės, tačiau su tam tikra specifika, kuri išplaukia iš Konstitucijos 69 str. 3 dalies.

Konstitucinių įstatymų iniciatyvos teisė suteikiama tiems patiems subjektams, kaip ir paprastųjų įstatymų iniciatyvos atveju: tokią teisę turi kiekvienas Seimo narys, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė bei 50 tūkstančių Lietuvos Respublikos piliečių, turinčių rinkimų teisę, grupė.

Įstatymo projektų pateikimo ir registravimo reikalavimai yra numatyti Seimo statuto 19-20 skirsniuose. Šie reikalavimai panašūs tiek paprastiesiems, tiek konstituciniams įstatymams. Konstitucinio įstatymo projekto pateikimo Seimo plenaryje posėdyje bei svarstymo Teisės ir

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Seimo statutas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 5-97.

teisėtvarkos komitete reikalavimai yra kiek griežtesni nei paprastojo įstatymo projekto. Pirmiausia konstitucinių įstatymų projektai negali būti svarstomi skubos ar ypatingos skubos tvarka. Antra, pagal Statuto 170 str. Teisės ir teisėtvarkos komitete konstitucinio įstatymo projektas turi būti apsvaistytas ne vėliau kaip prieš 10 dienų bei įteiktas Vyriausybei ne vėliau kaip prieš 7 dienas iki plenarinio Seimo posėdžio, o paprastąjį įstatymą komitete būtina apsvaistyti ne vėliau kaip prieš 3 darbo dienas ir Vyriausybei pranešti ne vėliau kaip prieš 2 darbo dienas iki komiteto posėdžio. Taigi, Seimo statutas numato ilgesnį „apmąstymo“ laiką prieš pradėdant konstitucinio įstatymo projektą svarstyti Seimo plenariniame posėdyje, ir kai po svarstymo Seimas nusprendžia pritarti įstatymo projektui, konstitucinio įstatymo priėmimo data gali būti paskiriama ne anksčiau kaip po 10 dienų.

Konstitucinis įstatymas, kaip ir kiti teisės aktai, Seime priiminėjami pastraipsniui balsuojant dėl kiekvieno straipsnio ar bendru sutarimu. Priėmus sprendimą dėl visų įstatymo projekto straipsnių, balsuojama dėl viso konstitucinio įstatymo projekto. Paprastieji įstatymai priimami paprasta dalyvaujančių posėdyje Seimo narių balsų dauguma. Tačiau Konstitucijos rengėjai 69 straipsnyje Seimui numatė du konstitucinių įstatymų priėmimo procedūrinius reikalavimus:

- a) konstitucinių įstatymų sąrašo nustatymas ne mažesne nei 3/5 Seimo narių balsų dauguma;
- b) konkretaus konstitucinio įstatymo (iš nustatyto sąrašo) priėmimas daugiau kaip pusės Seimo narių balsų dauguma (kvalifikuota balsų dauguma), keitimui numatytas 3/5 visų Seimo narių balsų daugumos reikalavimas.

3/5 Seimo narių balsų dauguma politinėje sistemoje reikalauja pagrindinių Seimo partijų sutarimo, nes sunku tikėtis, jog viena partija turėtų Seime tiek balsų. Panašiai kaip ir dėl Konstitucijos pataisų, šios daugumos reikalavimas užtikrina didesnę konstitucinių įstatymų reguliuojamų visuomeninių – politinių santykių apsaugą bei geresnę įstatymų kokybę.

Pagal Konstitucijos 72 straipsnio 2 dalį Seimas gali įveikti Respublikos Prezidento veto konstituciniam įstatymui, jeigu už *vetuotą* įstatymą balsavo ne mažiau kaip 3/5 visų Seimo narių. Taigi, pagal aukščiau išvardintą teisinį reguliavimą, konstituciniai įstatymai gali atsirasti tik iš vieno šaltinio, t.y. iš konstitucinių įstatymų sąrašo. Ne iš šio sąrašo gali atsirasti tik vienas konstitucinis įstatymas – konstitucinių įstatymų sąrašas. Atkreiptinas dėmesys, jog būtent konstitucinių įstatymų sąrašą Seimas turi priimti ne mažesne kaip 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma. Pagal Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalį tik po to, kai Seimas ne mažesne kaip 3/5 Seimo narių balsų dauguma nustatys konstitucinių įstatymų sąrašą, į šį sąrašą įrašyti įstatymai galės būti traktuojami kaip konstituciniai įstatymai; tik šiems įstatymams turi būti taikoma Konstitucijoje nustatyta jų priėmimo kvalifikuota balsų dauguma taisyklė. Kol tokio konstitucinių įstatymų sąrašo nėra, paminėta konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka negali būti taikoma nė vienam įstatymui priimti.

Konstitucinis Teismas 1994 m. gruodžio 22 d. nutarime konstatavo, kad, išskyrus

Konstitucijos 69 straipsnyje nustatytą tvarką, kitokia konstitucinių įstatymų nustatymo procedūra nenumatyta.⁵⁷

Šiandienos situacija liudija, kad praėjus 18 metų nuo Konstitucijos, kurioje įtvirtintas konstitucinių įstatymų institutas, priėmimo, nėra nustatytas konstitucinių įstatymų sąrašas. Konstitucijos 69 str. 3 d. įtvirtinta nuostata, kad konstitucinių įstatymų sąrašą nustato Seimas. Kyla klausimas, ar Seimas privalo nustatyti konstitucinių įstatymų sąrašą, ar gali spręsti – nustatyti tokį sąrašą ar nenustatyti? Analizuojant Seimo įgaliojimus konstitucinių įstatymų klausimu, matyti, kad Seimui pavesta pačiam *susitarti* ir *nuspręsti*, kokius santykius turi reguliuoti konstituciniai įstatymai. Tai leidžia daryti prielaidą, kad Seimas *gali spręsti* ir tai – ar nustatyti konstitucinių įstatymų sąrašą. Vis dėl to Seime būta ne vieno bandymo nustatyti konstitucinių įstatymų sąrašą. Pirmasis bandymas, 1996 m. birželio 17 d. užregistruotas Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos konstitucinių įstatymų" įstatymo projektas Nr. 300 (3)⁵⁸, pateiktas Seimo nario Č. Juršėno. Ir pirmasis, ir vėliau sekę konstitucinių įstatymų sąrašo konstitucinio įstatymo projektai bandė apibrėžti kas yra konstituciniai įstatymai. Buvo nurodoma: „Lietuvos Respublikos konstituciniais įstatymais yra: 1) Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnyje paminėti konstituciniai aktai; 2) įstatymai, kuriais keičiama ar papildoma Lietuvos Respublikos Konstitucija; 3) įstatymai, Lietuvos Respublikos Seimo sprendimu įrašyti į Lietuvos Respublikos konstitucinių įstatymų sąrašą.“⁵⁹ Pateiktuose pirmuosiuose projektuose nėra skirties tarp skirtingos teisinės prigimties, teisinės galios teisės aktų: konstituciniams įstatymams priskiriama Konstitucijos 150 straipsnyje paminėti konstituciniai aktai bei įstatymai dėl Konstitucijos keitimo.

Vėliau teiktuose projektuose (projekto Nr. XP-1558, 2006-07-13, pateikė Seimo narys Č. Juršėnas⁶⁰), šios ydingos sampratos atsisakyta: „Lietuvos Respublikos konstituciniais įstatymais laikomi įstatymai, tiesiogiai nurodyti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir priimti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Seimo statute nustatyta tvarka, ir įstatymai, įrašyti į Lietuvos Respublikos konstitucinių įstatymų sąrašą ir priimti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Seimo statute nustatyta tvarka.“. Plačiausias konstitucinių įstatymų sąrašas pateiktas Seimo nario

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimo 1 punkto 2 papunkčio išaiškinimo“. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 101–2045.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos konstitucinių įstatymų" įstatymo projektas Nr. 300 (3), pateikė: Seimo narys Č. Juršėnas [interaktyvus], 1996-06-17, [žiūrėta 2010-08-30], <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=28769&p_query=konstitucini%F8%20%E1statym%F8%20s%E0ra%F0as&p_tr2=2>.

⁵⁹ Konstitucinių įstatymų sąrašo konstitucinio įstatymo projektas Nr. XP-1446, pateikė: Seimo narys J. Bernatonis, [interaktyvus], 1998-11-16, [žiūrėta 2010-08-30], <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=80373&p_query=konstitucini%F8%20%E1statym%F8%20s%E0ra%F0as&p_tr2=2>.

⁶⁰ Konstitucinių įstatymų sąrašo konstitucinio įstatymo projektas Nr. XP-1558, pateikė: Seimo narys Č. Juršėnas, [interaktyvus], 2006-07-13, [žiūrėta 2010-08-30], <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280141&p_query=konstitucini%F8%20%E1statym%F8%20s%E0ra%F0as&p_tr2=2>.

E. Klumbio 2006 m. spalio 18 d. projekte Nr. XP- 1558 A⁶¹. Pasiūlyta į sąrašą įtraukti net 33 įstatymus, tarp jų Lietuvos Respublikos konstitucinis įstatymas „Dėl Lietuvos valstybės“, Lietuvos Respublikos konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo konstitucinis įstatymas. Matyti, kad projekto rengėjai nepaiso išvardintų teisės aktų skirtingos teisinės galios - į konstitucinių įstatymų sąrašą negali būti įtrauktos Konstitucijos sudedamosios dalys, taip pat nėra pagrindo į konstitucinių įstatymų sąrašą įtraukti tiesiogiai Konstitucijoje nurodytus įstatymus. Pasiūlytame projekte yra socialinio, ekonominio pobūdžio įstatymų (pvz. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas). Greičiausiai šio projekto rengėjai įtraukdami tokius įstatymus į konstitucinių įstatymų sąrašą tikėjosi šių įstatymų reguliuojamiems santykiams suteikti didesnę stabilumą, apriboti valdančiosios daugumos politinę valią. Tačiau sudėtingesnė konstitucinių įstatymų priėmimo/keitimo tvarka turi ir kitą pusę: įtraukiant į sąrašą labai dinamiškus įstatymus, nukreiptus į šalies ūkio funkcionavimą ar susijusius su privačių interesų apsauga, kintančios ekonominės situacijos fone gali ir apsunkinti teisių gynimą. Įstatymų keitimas gali būti komplikuoatas tiek teisiniu, tiek politiniu požiūriu. Konstitucinių įstatymų lygmeniu reikėtų įtvirtinti fundamentaliąsias konstitucines vertybes: įstatymai apibrėžiantys žmogaus teises ir laisves, valstybinės valdžios institucijų formavimo aspektus bei veiklos principus. 2009 m. lapkričio 17 d. plenariniame Seimo posėdyje buvo pritarta Konstitucinių įstatymų sąrašo konstitucinio įstatymo projektui Nr. XP – 1558 (2)2, kuris apibūdintas kaip „minimalistinis“ ir „evoliucinis“. Pagal projektą: „Į Lietuvos Respublikos konstitucinių įstatymų sąrašą įrašomi šie įstatymai:

- 1) Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos konstitucinis įstatymas;
- 2) Lietuvos Respublikos valstybės herbo, kitų herbų ir herbinių ženklų konstitucinis įstatymas;
- 3) Lietuvos Respublikos valstybės vėliavos ir kitų vėliavų konstitucinis įstatymas;
- 4) Lietuvos Respublikos valstybės himno konstitucinis įstatymas;
- 5) Lietuvos Respublikos referendumo konstitucinis įstatymas;
- 6) Lietuvos Respublikos rinkimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo konstitucinis įstatymas;
- 7) Lietuvos Respublikos piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos konstitucinis įstatymas;
- 8) Lietuvos Respublikos peticijų konstitucinis įstatymas;
- 9) Lietuvos Respublikos nepaprastosios padėties konstitucinis įstatymas.“

Seimas pasirinko į sąrašą įtraukti įstatymus, kurie reguliuoja valstybės kaip viešosios teisės subjekto teisinius aspektus, valstybės simbolius nustatančius įstatymus: herbo, vėliavos, himno,

⁶¹ Konstitucinių įstatymų sąrašo konstitucinio įstatymo projektas Nr.XP-1558, pateikė: Seimo narys Č. Juršėnas, [interaktyvus], 2006-10-18, [žiūrėta 2010-08-30], <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=284641&p_query=konstitucini%F8%20%E1statym%F8%20s%E0ra%F0as&p_tr2=2>.

valstybinės kalbos, įstatymus susijusius su piliečių dalyvavimu teisėkūroje: įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas ir Peticijų įstatymas, taip pat ypatingą teisinį režimą valstybėje ir laikinus asmenų teisių ir laisvių apribojimus nustatantis Nepaprastosios padėties įstatymas. Rinkimų įstatymas ir referendumo įstatymas pasirinkti kaip politinio gyvenimo stabilumą užtikrinantys įstatymai. Manoma, kad pasirinktas „minimalistinis“ sąrašo variantas, Seimo valia, teisinių ir politinių santykių raidoje, nuosekliai ir apgalvotai bus pildomas.

Seimas konstitucinių įstatymų sąrašo problemą bandė spręsti pasirinkdamas „tuščio lapo“ principą: priimtą atskirą konstitucinį įstatymą įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą, kurio realiai dar nėra, *ad hoh* t.y. į „tuščią lapą“. 1996 m. Seimas nusprendęs priimti blanketinį konstitucinį įstatymą⁶², stengdamasis laikytis Konstitucijos 69 str. 3 d. teisinio reglamentavimo, ne mažesne kaip pusės Seimo narių balsų dauguma priėmė minėtą konstitucinį įstatymą ir taip pat ne mažesne kaip 3/5 Seimo narių balsų dauguma įtraukė jį į neegzistuojantį konstitucinių įstatymų sąrašą. 1996 m. blanketinis konstitucinis įstatymas savo legitimumą gavo ne iš (neegzistuojančio) sąrašo, bet iš Konstitucijos pataisos blanketinės nuorodos, todėl nebuvo jokios būtinybės jį įtraukti į konstitucinių įstatymų sąrašą.⁶³ Šiuo metu konstitucinis įstatymas yra pakeistas, išdėstytas nauja, 2003 m. kovo 20 d., redakcija ir pavadintas Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo konstituciniu įstatymu⁶⁴. Tačiau jį į neegzistuojantį Konstitucinių įstatymų sąrašą „įrašęs“ įstatymas⁶⁵ nebuvo pakeistas ar panaikintas. Situacija pasikartojė priimant 2002 m. birželio 20 d. konstitucinį įstatymą, tai - Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinis įstatymas⁶⁶. Jo priėmimas susijęs su tądien padaryta Konstitucijos 119 str. pataisa. Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymu⁶⁷ buvo antrą kartą pakeista Konstitucijos 119 str. 2 d.⁶⁸ ir nustatyta, kad savivaldybių tarybų nariais Lietuvos Respublikos piliečius ir kitus nuolatinis administracinio vieneto gyventojus pagal įstatymą ketveriems metams renka Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti nuolatiniai administracinio vieneto gyventojai, remdamiesi visuotine, lygia ir tiesiogine rinkimų teise, slaptu balsavimu. Kitaip nei Konstitucijos 47 str. 3 d. (1996 m. birželio 20 d., 2003 m. kovo 20 d. redakcijos), kur nurodyta, kokius santykius reguliuos konstitucinis įstatymas, čia joks konstitucinis įstatymas nepaminėtas.

⁶² Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 64–1503.

⁶³ Vaičaitis, V.A. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004, p.114.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 34–1418.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 64–1504.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinis įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65–2630.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65–2629.

⁶⁸ Pirmą kartą Konstitucijos 119 str. buvo pakeistas 1996 m. gruodžio 12 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymu (*Valstybės žinios*. 1996, Nr. 122–2863): savivaldybių tarybų narių kadencija buvo pailginta iki 3 metų.

Minėtame Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstituciniame įstatyme nustatyta, kad Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 straipsnio nuostata dėl kitų nuolatinių administracinio vieneto gyventojų dalyvavimo pagal įstatymą savivaldybių tarybų rinkimuose pradedama taikyti nuo Seimo nutarimo, kuriuo bus paskirti ketverių metų kadencijos savivaldybių tarybų antrieji rinkimai, įsigaliojimo dienos. Tą pačią dieną priimtas Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas⁶⁹ Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinį įstatymą „įrašė“ į vis dar neegzistuojantį Konstitucinių įstatymų sąrašą. Būtent šis konstitucinis įstatymas buvo priimtas nesiremiant blanketine Konstitucijos pataisos nuoroda, kaip kad buvo 1996 m. birželio 20 d., nei iš konstitucinių įstatymų sąrašo, todėl neturėjo jokio teisinio ar konstitucinio pagrindo savo egzistavimui pateisinti.

Paminėtina, kad ir Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinis įstatymas, ir Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas, Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimu⁷⁰ buvo pripažinti antikonstituciniais: konstitucinis įstatymas buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijos 6 str. 1 d., 119 str. 2 d., Konstitucijos viršenybės principui, teisinės valstybės principui, o pagal priėmimo tvarką – dar ir Konstitucijos 69 str. 3 d., o „įrašymo į sąrašą įstatymas“ pagal priėmimo tvarką buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijos 69 str. 3 d. Praėjus septyniems metams nuo minėto Konstitucinio Teismo nutarimo, 2009 m. lapkričio 17 d. Seimo plenariniame posėdyje bendru sutarimu pritarta ir įstatymo projektui Nr. XIP-756⁷¹ dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo pripažinimo netekusiu galios.

Pirmą kartą Konstitucijoje įtvirtinta konstitucinių įstatymų priėmimo samprata pasikeitė 1996 m. birželio 20 d. priėmus Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio papildymo įstatymą⁷²,

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65–2631.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 19–828.

⁷¹ Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektas Nr. XIP-756, pateikė: Seimo narys S. Šedbaras, [interaktyvus], 2009-06-16, [žiūrėta 2010-08-30], <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=346181&p_query=&p_tr2=>>.

⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 64–1501.

kuriuo Konstitucijos 47 straipsnis buvo papildytas 2 dalimi ir išdėstyta taip: „Savivaldybėms, kitiems nacionaliniams subjektams, taip pat tiems ūkinę veiklą Lietuvoje vykdančioms užsienio subjektams, kurie nustatyti konstitucinio įstatymo pagal Lietuvos Respublikos pasirinktos europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus, gali būti leidžiama įsigyti nuosavybėn ne žemės ūkio paskirties žemės sklypus, reikalingus jų tiesioginei veiklai skirtiems pastatams ir įrenginiams statyti bei eksploatuoti. Tokio sklypo įsigijimo nuosavybėn tvarką, sąlygas ir apribojimus nustato konstitucinis įstatymas.“ Šiuo *expresis verbis* buvo įtvirtinta, jog tam tikri visuomeniniai santykiai reguliuojami ne paprastu, o konstituciniu įstatymu. Taip atsirado dar vienas konstitucinių įstatymų „šaltinis“ – pačios Konstitucijos nuostata, įtvirtinanti, kad atitinkamus santykius turi reguliuoti konstitucinis įstatymas. Konstitucijos 47 straipsnis buvo dar kartą pakeistas Seimo 2003 m. sausio 23 d. priimtu Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimo įstatymu⁷³. Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalyje taip pat *expresis verbis* įtvirtinta nuostata, kad atitinkamus santykius reguliuoja konstitucinis įstatymas. Atsiradus dar vienam konstitucinių įstatymų „šaltiniui“, būtina aptarti kokia balsų dauguma turi būti priimamas konstitucinis įstatymas, tiesiogiai numatytas Konstitucijoje. Teisė mokslinėje doktrinoje yra išsakyta keletas nuomonių.

V. A. Vaičaitis, pasisako, kad tiesiogiai Konstitucijoje nurodytas konstitucinis įstatymas gali būti priimamas „ne mažesne nei 3/5 Seimo narių balsų dauguma (85 Seimo nariai), jog „pusės Seimo narių balsų daugumos reikalavimas gali būti taikomas tik „sąrašiniams“ konstituciniams įstatymams priimti.“⁷⁴ V. A. Vaičaitis savo nuomonę argumentuoja teiginiu, kad „prieš priimant „sąrašinį“ konstitucinį įstatymą reikalaujama, kad jo įtraukimui į sąrašą pritartų ne mažiau kaip 85 Seimo nariai“. Balsų skaičių, kuriais gali būti priimamas blanketinis konstitucinis įstatymas, lemia ne Konstitucijos 69 str. 3 dalyje įtvirtintos teisės normos, o tai, kad Seimas nėra patvirtinęs konstitucinių įstatymų sąrašo, todėl blanketiniai konstituciniai įstatymai gali būti priimami ne mažesne kaip 3/5 Seimo narių balsų dauguma.⁷⁵

V. Sinkevičius argumentuotai atsako į šį teiginį: „Konstitucijos 47 straipsnyje įtvirtinus nuostatą, kad atitinkamus santykius turi reguliuoti jame nurodytas konstitucinis įstatymas, Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas nepasikeitė; padarius Konstitucijos 47 straipsnio pataisą, Konstitucijoje nebuvo įtvirtinta kokių nors naujų normų, nustatančių, kokia balsų dauguma gali būti priimamas, keičiamas Konstitucijos 47 straipsnyje paminėtas konstitucinis įstatymas. Vadinasi, Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalyje (2003 m. sausio 23 d., redakcija) paminėtam konstituciniams įstatymui priimti, pakeisti turi būti taikomos tos pačios taisyklės, kurios nustatytos priimti ir pakeisti konstituciniams įstatymams, turintiems būti

⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 14–540.

⁷⁴ Vaičaitis, V.A. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004, p.108, 111-119.

⁷⁵ *Ibid*, p. 117.

konstitucinių įstatymų sąrašė.“⁷⁶

V. A. Vaičaitis išsako ir nuomonę, kad „nei logikos, nei lyginamosios teisės požiūriu nėra pateisinama praktika, kad įstatymo keitimo procedūra būtų sudėtingesnė už jo priėmimą <...>.“⁷⁷. V. Sinkevičius argumentuoja: „<...> ar galima nepaisyti to, kas Konstitucijoje įtvirtinta *expressis verbis*: jos 69 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad „konstituciniai įstatymai priimami, jeigu už juos balsuoja daugiau kaip pusė visų Seimo narių, o keičiami ne mažesne kaip 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma. Taigi Konstitucija ne tik „pateisina“ praktiką, kad „įstatymo keitimo procedūra būtų sudėtingesnė už jo priėmimą“, bet ir imperatyviai nustato, jog konstitucinio įstatymo keitimo procedūra yra sudėtingesnė už jo priėmimo procedūrą. Nevienodas balsų skaičius, norint priimti ir pakeisti konstitucinį įstatymą, Konstitucijoje nustatytas būtent dėl to, kad Seimo priimtas konstitucinis įstatymas būtų kuo stabilesnis, jog jį pakeisti būtų sunkiau, negu priimti.“⁷⁸

Konstitucinių įstatymų priėmimo tvarką imtasi detalizuoti ir Seimo statute. Šiuo metu galiojančio Seimo statuto dvidešimt šeštajame skirsnyje, kuris apima 168-171 straipsnius, Lietuvos Respublikos Konstitucijos keitimui ir konstitucinių įstatymų priėmimui skiriami 4 straipsniai. Seimo statuto 168 straipsnyje nustatyta, kad :“ Konstituciniais įstatymais laikomi:

1) Konstitucijos 150 straipsnyje nurodyti įstatymai, taip pat Konstitucijos pataisos. Jų svarstymo ir priėmimo tvarką nustato Konstitucijos XIV skirsnis ir šis statuto skirsnis;

2) tiesiogiai Konstitucijoje įvardyti įstatymai ir kiti konstitucines normas sukonkretinantys įstatymai, nurodyti įstatyme dėl konstitucinių įstatymų sąrašo. Jų svarstymo ir priėmimo tvarką nustato Konstitucijos 69 straipsnis ir šis statuto skirsnis.“⁷⁹

Šiose nuostatose Konstitucijoje tiesiogiai nurodyti konstituciniai įstatymai ir konstituciniai įstatymai įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą pagal savo teisinę galią prilyginti Konstitucijos pataisoms ir Konstitucijos 150 straipsnyje nurodytiems konstituciniams įstatymams ir konstituciniams aktams. Atitinkamai Statuto 169-171 straipsniuose sutapatamos jų leidybos procedūros. Nurodytuose straipsniuose įtvirtintos normos tarpusavyje persipynusios, Konstitucijos keitimo ir konstitucinių įstatymų iniciavimo, pateikimo, svarstymo ir priėmimo ypatumai nėra atskirti. Konstitucijos 150 straipsnyje nurodyti konstituciniai įstatymai ir konstituciniai aktai yra sudedamoji Konstitucijos dalis, todėl jų teisinė galia yra kaip Konstitucijos. Konstitucijos keitimo procedūros yra įtvirtintos pačioje Konstitucijoje (XIV skirsnis). Tuo tarpu kiti konstituciniai įstatymai pagal teisės aktų hierarchiją (teisinę galią) užima tarpinę vietą tarp konstitucijos ir paprastųjų įstatymų. „Konstituciniai įstatymai negali būti keičiami ar panaikinami paprastaisiais įstatymais, o pastarieji turi neprieštarauti konstituciniams įstatymams ir Konstitucijai. Joks Lietuvos

⁷⁶ Sinkevičius, V. Konstitucinių įstatymų samprata: teoriniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 2, p. 33.

⁷⁷ Vaičaitis, V.A. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004., p. 108.

⁷⁸ Sinkevičius, V. Konstitucinių įstatymų samprata: teoriniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 2.,p. 33.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Seimo statutas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 5-97.

Respublikos įstatymas negali būti priimtas kaip konstitucinis įstatymas, jeigu nėra įrašytas į konstitucinių įstatymų sąrašą, išskyrus tuos konstitucinius įstatymus, kurie tiesiogiai įvardinti Konstitucijoje.“⁸⁰

Taigi Konstitucijos keitimo ir konstitucinių įstatymų iniciatyvos, pateikimo, svarstymo, priėmimo procedūrų skirtumas yra nulemtas jų skirtingos teisinės galios.

2009 m. lapkričio 17 d. Seimo plenariniame posėdyje svarstytas Seimo statuto dvidešimt šeštojo skirsnio pakeitimo ir Statuto papildymo dvidešimt šeštuoju(1) skirsniu projektas Nr. XP – 2881(2)⁸¹. Projekto 1 straipsnyje siūloma pakeisti Seimo statuto dvidešimt šeštojo skirsnio 168-171 straipsnius. 168 ir 169 straipsniuose siūloma apibrėžti Konstitucijos pataisų iniciatyvos subjektus, Seimo pareigą svarstyti 300 tūkstančių Lietuvos Respublikos piliečių įstatymų nustatyta tvarka Seime inicijuotą Konstitucijos keitimo įstatymo projektą. Siūlomame keisti Statuto 170 straipsnyje, įtvirtinamos nuostatos, kuriomis siekiama, kad Seimas antrą kartą balsuodamas dėl Konstitucijos keitimo teksto negrįžtų prie pastabų, apsvarstytų pirmajame Konstitucijos pataisos balsavimo etape. Projekte taip pat siūloma Statutą papildyti dvidešimt šeštuoju (1) skirsniu ir jo 171 (1) – 171 (4) straipsniuose nustatyti:

a) konstitucinių įstatymų sampratą: „Konstituciniai įstatymai yra: 1) Konstitucijoje tiesiogiai nurodyti konstituciniai įstatymai; 2) Konstitucinių įstatymų sąrašo konstitucinis įstatymas ir jame įrašyti konstituciniai įstatymai.“ ;

b) konstitucinių įstatymų sąrašo sudarymo ypatybes: „ 3. Į Konstitucinių įstatymų sąrašo konstitucinį įstatymą gali būti įrašyti konstituciniai įstatymai, kuriais reglamentuojami ypač reikšmingi visuomeniniai santykiai ir užtikrinamas jų stabilumas. 4. Konstitucijos nuostatas keičiantys, papildantys ar pripažįstantys netekusiais galios įstatymai, Konstitucijos 150 straipsnyje

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 61–1166; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 29–938, Nr. 30; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 19–828.

⁸¹ Seimo statuto „Dėl Seimo statuto dvidešimt šeštojo skirsnio pakeitimo ir Statuto papildymo dvidešimt šeštuoju(1) skirsniu“ projektas Nr. XP – 2881(2), pateikė: Seimo narys S. Šedbaras, [interaktyvus], 2009-10-01, [žiūrėta 2010-08-30], <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=353784&p_query=&p_tr2=>>.

nurodyti konstituciniai įstatymai ir konstituciniai aktai ir Konstitucijoje tiesiogiai nurodyti konstituciniai įstatymai į konstitucinių įstatymų sąrašą neįrašomi.“;

c) konstitucinių įstatymų sąrašo konstitucinio įstatymo ir jame įrašytų konstitucinių įstatymų bei Konstitucijoje tiesiogiai nurodytų konstitucinių įstatymų leidybos procedūras.

Po balsavimo projektui pritarta. Taip sudarytos prielaidos Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalies įgyvendinimui ir atskirtos Konstitucijos keitimo ir konstitucinių įstatymų leidybos procedūros.

Kalbėdami apie teisinės tvarkos stabilumo siekį, turime kalbėti ir apie šią tvarką nustatančio teisės akto stabilumą. „Tautos sutarimas dėl bendrų, nekvestionuojamų vertybinių orientyrų, nustato esmines politinės bendruomenės gyvenimo taisykles, kuriam būtinas aiškiai apibrėžtas, stabilus ir prognozuojamas jos funkcionavimo teisinis mechanizmas.“⁸² Konstitucija neturi būti keičiama, jei tai nėra teisiškai būtina. „Išvestinės steigiamosios valdžios susaistymas konstitucija, *inter alia*, reiškia tai, kad konstitucijos pataisos gali būti priimamos besąlygiškai laikantis tų konstitucijos koregavimo taisyklių, kurias konstitucijoje įtvirtino steigiamoji valdžia.“⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucijos keitimo tvarka įtvirtinta Konstitucijos XIV skirsnyje, apimančiame 147-149 straipsnius. Pagal Konstitucijos 67 str. 1 p. Seimas svarsto ir priima Konstitucijos pataisas. Jos daromos įstatymais dėl Konstitucijos keitimo (tai ne įstatymo pavadinimas, bet jo rūšies pavadinimas), tiesiogiai nurodytais Konstitucijos 148 str. 2 d. ir 149 str. 1 bei 3 d. Galima teigti, kad įstatymas dėl Konstitucijos keitimo – tai specifinė Seimo (arba Tautos referendume) priimamo teisės akto rūšis.

„<...> Konstitucija, kaip aukščiausioji teisė, turi būti stabilus aktas.<...> Konstitucijos stabilumas yra tokia jos savybė, kuri kartu su kitomis (*inter alia* – ir pirmiausia – su Konstitucijos ypatinga, aukščiausia teisine galia) konstitucinį reguliavimą atskiria nuo žemesnės galios teisės aktais nustatyto (ordinarinio) teisinio reguliavimo.“⁸⁴ Tai galime matyti lygindami Konstitucijos pataisų ir ordinarinės (tame tarpe ir konstitucinių) įstatymų leidybos procedūras. Pirmasis skiriantis požymis - eksplicitiškai, ir implicitiškai nustatomi įvairūs Konstitucijos keitimo suvaržymai. Jie gali būti substantyvinio arba procedūrinio pobūdžio. Pirmieji nustato reikalavimus konstitucijos pataisų turiniui (pasak V. Sinkevičiaus: „keičiant ir pildant Konstituciją negalima nepaisyti *inter alia* to,

⁸² Butvilavičius, D. Tautos atstovybės intervencijos į konstitucijos tekstą ribojimai: Konstitucijos stabilumo aspektas. *Socialinių mokslų studijos*, Mykolo Romerio universitetas, 2010, 2(6), p. 164.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų išigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 30–1050.

kaip Konstitucijos pataisos derinsis su tuo teisiniu reguliavimu, kuris jau yra įtvirtintas Konstitucijoje. Reikia matyti Konstitucijoje nustatytą visuminį teisinį reguliavimą ir Konstitucijos pataisomis nesukurti tokios teisinės situacijos, kad viena Konstitucijos nuostata paneigtų – ir teksto, ir prasmės požiūriu – kurią nors kitą Konstitucijos nuostatą. Kitaip tariant, Konstitucijos pataisomis negalima įtvirtinti tarpusavyje konkuruojančio ar net vienas kitą paneigiančio teisinio reguliavimo.⁸⁵), antrieji – apsunkina konstitucijos pataisų darymo tvarką įvairiais procedūriniais reikalavimais (pvz. LR Konstitucijos 147 straipsnio 2 dalis: “Nepaprastosios padėties ar karo padėties metu Konstitucija negali būti taisoma.”, 148 straipsnio 4 dalis: „<...> nepriimta Konstitucijos pataisa Seimui iš naujo svarstyti gali būti teikiama ne anksčiau kaip po metų.“) Ordinarinių įstatymų pataisoms ar papildymams nėra numatyta jokių ribojančių situacijų. Konstitucijos požiūriu įstatymų leidėjas įstatymų pakeitimus gali priimti ir esant nepaprastajai ar karo padėčiai. Taip pat skiriasi ir iniciatyvos subjektai – ordinarinių įstatymų iniciatyvos subjektais yra Seimo nariai, Lietuvos Respublikos Prezidentas, Vyriausybė ir Lietuvos Respublikos piliečiai. Konstitucijos pataisų iniciatyvos subjektų ratas gerokai siauresnis: sumanymą keisti ar papildyti Konstituciją turi teisę pateikti Seimui ne mažesnė kaip ¼ Seimo narių grupė arba ne mažiau kaip 300 tūkstančių rinkėjų. Taigi, Konstitucijos pataisų iniciatyvos teisė nėra suteikta Respublikos Prezidentui ir Vyriausybei. Skirtingą Konstitucinių nuostatų teisinės apsaugos lygį patvirtina ir skirtingas balsų skaičius, reikalingas Konstitucijos pataisai priimti. Įstatymo projektas dėl Konstitucijos keitimo laikomas priimtu, jeigu kiekvieno balsavimo metu už tai balsavo ne mažiau 2/3 visų Seimo narių, Seime balsuojama du kartus ir tarp šių balsavimų turi būti daroma ne mažesnė kaip trijų mėnesių pertrauka. Ordinarinių įstatymų leidyba reglamentuota Konstitucijos 69 straipsnyje. Skirtinga situacija ir dėl Respublikos Prezidento atidedamojo veto teisės taikymo: ordinarinių įstatymų leidyboje tai numato Konstitucijos 71 str. 1 d., o Konstitucijos keitimo tvarkoje (Konstitucijos XIV skirsnis) – ši teisė Respublikos Prezidentui nenumatyta. Skiriasi ir Konstitucijos pataisų ir ordinarinių įstatymų įsigaliojimo terminai. Įstatymas dėl Konstitucijos keitimo įsigalioja ne anksčiau kaip po vieno mėnesio nuo jo priėmimo (Konstitucijos 149 str. 3 d.), ordinarinių įstatymų leidyboje nėra reikalavimo, kad įstatymas įsigaliotų tik praėjus tam tikram terminui nuo jo priėmimo.

Šio darbo kontekste svarbu aptarti ir palyginti kaip turėtų būti keičiami konstituciniai aktai, konstituciniai įstatymai, esantys Konstitucijos 150 straipsnyje. Pagal Konstitucijoje nustatytą teisinį reguliavimą, norint daryti pataisą kuriame nors iš Konstitucijos 150 str. nurodytų aktų, esančių Konstitucijos sudedamąja dalimi, turėtų būti laikomasi Konstitucijos 147, 148 ir 149 str. nustatytos tvarkos. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog 1991 m. vasario 11 d. Konstitucinis įstatymas „Dėl

⁸⁵ Sinkevičius, V. Konstitucinių įstatymų samprata. Mesonis G. (ats. red.). *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber amicorum Česlovui Juršėnui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2008, p. 321.

Lietuvos valstybės“ galėtų būti keičiamas *tik referendumu*, nes jo 1 straipsnis įtvirtina, kad teiginys „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“ yra ne tik Lietuvos Respublikos konstitucinė norma, bet ir pamatinis valstybės principas, perkeltas ir į Konstitucijos 1 straipsnį, kuri pagal Konstitucijos 148 str. 1 d. gali būti pakeista tik referendumu, jeigu už tai pasisakytų ne mažiau kaip 3/4 Lietuvos piliečių, turinčių rinkimų teisę. „Tai, kad kai kurios Konstitucijos nuostatos keičiamos kitokiu būdu, gali būti paaiškinama tam tikrų Konstitucijos principų ir normų ypatingu reikšmingumu ir svarba valstybingumui, konstitucinei sistemai, jos stabilumui.“⁸⁶

Įsigaliojęs įstatymas dėl konstitucijos keitimo ir Konstitucijos 150 straipsnyje išvardyti aktai yra vienodos teisinės galios teisės aktai. Konstitucijos pataisa arba priimtas įstatymas dėl Konstitucijos keitimo tampa Konstitucija, taip pat ir Konstitucijos 150 str. išvardyti aktai, būdami Konstitucijos sudedamąja dalimi, yra pati Konstitucija. Todėl galima daryti išvadą, kad konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka nurodyta Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje yra ordinarinių įstatymų leidybos tvarka ir negali būti tapatinama su Konstitucijos pataisų darymo tvarka, kuriai keliami ypatingi reikalavimai ir kuriai nustatyti tam tikri suvaržymai. Konstitucinius įstatymus priėmus Konstitucijos 69 str. 3 dalyje numatyta tvarka, jie netampa Konstitucija. Tai žemesnės galios teisės aktai turintys tam tikrų ypatumų, kurių teisiškumas turi būti tikrinamas pačia Konstitucija.

Konstitucinių įstatymų priėmimui ir keitimui turi būti taikoma Konstitucijos 69 str. 3 d., Respublikos Prezidento veto įveikimui – 72 str. 2 d. – nustatyta tvarka. Šiuose straipsniuose numatytas teisinis reguliavimas taikytinas konstituciniams įstatymams tiesiogiai paminėtiems Konstitucijoje, konstitucinių įstatymų sąrašo nustatymui ir konstituciniams įstatymams, įrašytiems į konstitucinių įstatymų sąrašą. Konstitucijoje tiesiogiai paminėtas konstitucinis įstatymas, skirtas reguliuoti apibrėžtiems santykiams (Konstitucijos 47 str. 3 d.), turi specifinę sąlygą: prieš priimant jis neturi būti įrašytas į konstitucinių įstatymų sąrašą.

2.4. Konstitucinių įstatymų vieta Lietuvos teisinėje sistemoje

Konstitucinių įstatymų vietą Lietuvos teisinėje sistemoje reikėtų nagrinėti dviem aspektais: pačios Konstitucijos atžvilgiu ir paprastųjų įstatymų atžvilgiu.

Iš ankstesniame skyriuje aptartos konstitucinių įstatymų priėmimo, keitimo tvarkos, akivaizdu, jog šių įstatymų, nesančių Konstitucijos sudedamąja dalimi, teisinė galia mažesnė nei Konstitucijos. Būdami ordinarinės teisės dalis, jie turi atitikti aukščiausiąją teisę.

Pirmiausia, Konstitucija yra steigiamosios valdžios aktas. „...Konstitucija, kaip pirmapradis

⁸⁶ Butvilavičius, D. Lietuvos Respublikos Konstitucijos keitimo tvarka kaip vienas iš jos stabilumo veiksnių. *Konstitucinė jurisprudencija*, Vilnius; Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010 Nr. 2(18), p. 325.

teisės sistemoje aktas, nustato galimo teisinio reguliavimo pagrindus.<...> Tai aktas, kuriuo nustatoma ne tik valstybės valdžios institucijų struktūra, kompetencija, tarpusavio santykiai, asmens teisinės padėties pagrindai, bet ir teisėkūros kryptis ir turinys. Nėra teisinių santykių, kurių pradų neapibrėžtų konstitucijos normos ir principai <...>“.⁸⁷ Pavyzdžiui Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarime⁸⁸ konstatuota: “Iš Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje įtvirtintos teisės į gynybą, taip pat ir teisės turėti advokatą kyla įstatymų leidėjo pareiga įstatymais sukonkretinti, kaip įgyvendinama ši asmens konstitucinė teisė. Nustatydamas šį teisinį reguliavimą įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos.“ Kitas pavyzdys, Konstitucinis Teismas 2001 m. liepos 12 d.⁸⁹ nutarime pasisakė, kad teisinis reguliavimas „privalo būti aiškus ir darnus“ ir „<...> žemesnio lygmens teisės aktai neturi prieštarauti aukštesnio lygmens teisės aktams, ir joks teisės aktas negali prieštarauti Konstitucijai“. „Nacionalinės teisės sistemos požiūriu konstitucijos normos yra *absoliučios pamatinės normos*, kurias turi atitikti visos kitos normos <...>“, kurios yra „<...> vietinio“ pobūdžio, reikšmingas tik tam tikrai santykių sričiai“, „visas teisinis gyvenimas sukasi apie konstituciją – aukščiausiąją pozityviąją teisę“, „aukščiausioji teisė yra tikrasis teisiškumo matas, kurį turi atitikti visa kita, t.y. ordinarinė teisė.“⁹⁰ Taigi, konstituciniai įstatymai nesantys Konstitucijos sudedamąja dalimi, atstovaudami ordinarinę teisę, negali prieštarauti Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams esantiems Konstitucijos sudedamąja dalimi (LR Konstitucijos 150 str.), nes jie prieštarautų pačiai Konstitucijai. Darydami šį apibendrinimą, galime remtis ir Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime išsakyta pozicija: „<...> konstituciniai įstatymai teisės aktų hierarchijoje turi žemesnę galią nei pati Konstitucija. Konstituciniu įstatymu negali būti apribota Konstitucijos ar kai kurių jos nuostatų galia.“⁹¹

⁸⁷ Jarašiūnas, E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūrio į konstituciją pokyčiai. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 33(25), p. 33

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 26 straipsnio 3 ir 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 14-445.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr.689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 62-2276; atitaisymas – 2001-10-10, Nr. 86.

⁹⁰ Jarašiūnas E., *op.cit.*, p. 35.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 M. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl

Sudėtingiau yra sprendžiant konstitucinių ir paprastųjų įstatymų santykį. Lietuvos teisės moksle, nuomonių dėl konstitucinio ir paprastojo įstatymo santykio buvo išsakyta keletas. Pradinė nuomonė buvo išsakyta „Lietuvos konstitucinės teisės vadovėlyje“, kuriame teigiama, kad konstituciniai įstatymai yra „aukštesnės galios nei paprasti įstatymai“.⁹² Tam naudojamas vienintelis argumentas – sudėtingesnė konstitucinių įstatymų priėmimo ir keitimo tvarka. Vėliau šiuo klausimu pasisakė V.A.Vaičaitis, E. Šileikis, V. Sinkevičius.

V.A.Vaičaitis sprenddamas konstitucinio įstatymo ir paprastojo įstatymo santykį pasisako, kad jei būtų konstitucinių įstatymų sąrašas, jame „išvardytų įstatymų formuluotės apibrėžtų konstitucinių įstatymų reguliavimo objektą“, ir jei „paprastasis įstatymas taip pat reguliuotų analogiškus santykius <...>“, ir dėl to kiltų teisinė kolizija, pastarasis turėtų turėti viršenybę paprastojo įstatymo atžvilgiu <...>. Šiuo atveju Lietuvos teisinėje sistemoje konstituciniai įstatymai vienareikšmiškai užimtų tarpinę padėtį tarp Konstitucijos ir paprastųjų įstatymų.“⁹³ Tačiau šiandien esant vienintelei konstitucinių įstatymų atsiradimo galimybei – Konstitucijos 47 str. blanketinės nuorodos įgyvendinimas - V.A.Vaičaitis mano, kad „Lietuvos konstituciniai įstatymai negalėtų būti vienareikšmiškai traktuojami kaip *ipso facto* „aukštesni“ už paprastuosius įstatymus.“ Argumentas – „konstitucijoje yra nemažai blanketinių nuorodų ir į paprastojo įstatymo priėmimą, t.y. paprastojo įstatymo reguliavimo sfera dažnai taip pat yra konstitucionalizuota.“ Todėl svarbu išsiaiškinti, „kokiai konstitucinio (organinio) įstatymo nuostatai prieštarauja paprastojo įstatymo nuostata.“ Nustačius, kad „tam tikra konstitucinio įstatymo nuostata yra paprastojo, o ne „organiškojo“ pobūdžio, t.y. neišplaukia iš Konstitucijos blanketinės nuorodos <...>“, todėl „<...> ateityje ją galima keisti paprastuoju įstatymu.“ Dar viena V.A.Vaičaitis išsakyta mintis – „jei paprastieji įstatymai įsiterpia į konstitucinių (organinių) įstatymų konstitucionalizuotą reguliavimo sferą, jie Konstitucinio Teismo galėtų būti pripažinti kaip prieštaraujantys Konstitucijai, o ne patiems konstituciniams įstatymams“, kad šių įstatymų santykiai „turėtų būti traktuojami ne tiek hierarchine prasme (kaip kad yra *įstatymų* ir *poįstatyminių aktų* atžvilgiu), kiek skirtingo reguliavimo *domeno* atžvilgiu.“⁹⁴

E. Šileikis pasisakydamas apie konstitucinių įstatymų ir paprastųjų įstatymų santykį išsako keletą teiginių: „Konstitucijoje tiesiogiai neatskleistas konstitucinių įstatymų ir paprastųjų įstatymų santykis“; „nėra tiesiogiai apčiuopiamo konstitucinio pagrindo kategoriškai teigti, kad konstitucinis įstatymas Lietuvos teisinėje sistemoje turi hierarchiškai aukštesnę padėtį nei paprastasis įstatymas“;

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ .*Valstybės žinios*. 2003, Nr. 19–828.

⁹² Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. *Lietuvos konstitucinė teisė* (2 leid.). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2002, p. 67.

⁹³ Vaičaitis V.A. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004., p. 134.

⁹⁴ *Ibid*, p. 136

„konstitucinių įstatymų skirtumą iš principo lemia ne jų skirtinga reguliavimo sfera ir norminė galia, bet ne tapati priėmimo ir keitimo procedūra“; „nėra pagrindo vienareikšmiškai konstatuoti, kad negalioja joks įstatymas, priešingas konstituciniam įstatymui“; „įstatymas, tapęs konstituciniu dėl specialios priėmimo tvarkos, nenustoją būti įstatymu, t.y. netampa Konstitucija.“⁹⁵

Norint suprasti, ar galima pritarti išsakytiems teiginiams, tinkamiausias sprendimas – analizuoti pačią Konstituciją ir Konstitucinio Teismo doktriną. Svarstant apie konstitucinių įstatymų vietą Lietuvos teisės sistemoje, svarbu neapsiriboti tik viena, dažniausiai pabrėžiama savybe - ypatinga, sudėtingesne nei paprastųjų įstatymų, priėmimo tvarka. Kiekvieną konstitucinį institutą nagrinėjant svarbios visos Konstitucijos nuostatos, jas suvokiant, kaip visumą.

V. Sinkevičius pirmiausia atkreipia dėmesį: „Konstitucijoje vartojamos dvi sąvokos: įstatymai ir konstituciniai įstatymai. Tai reiškia, jog šių sąvokų turinys nesutampa, kad kiekvienos iš jų tik jai būdingas turinys.“⁹⁶ Privaloma paisyti, tai kas *expresis verbis* numatyta Konstitucijoje – dvi skirtingos teisės aktų formos – konstituciniai įstatymai ir įstatymai. Ir šios dvi skirtingos teisės aktų formos turi gilesnę prasmę, nei tik pati forma ir priėmimo tvarka. Todėl akivaizdu, kad būtų nepateisinama samprata, kad konstitucinį įstatymą galima pakeisti ar panaikinti paprastuoju įstatymu. Pirmiausia – netektų prasmės Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalies nuostata (konstituciniai įstatymai gali būti keičiami ne mažesne kaip 3/5 Seimo narių balsų dauguma, paprastajam įstatymui priimti užtenka daugumos Seimo narių dalyvavusių posėdyje), antra – negalėtų būti garantuotas konstituciniais įstatymais sureguliuotų santykių stabilumas, ypatinga svarba, kurią Seimas suteikia nusprendamas šiuos santykius reguliuoti ne paprastaisiais, o konstituciniais įstatymais. Konstituciniai įstatymai gali būti keičiami ar panaikinami tik konstituciniu įstatymu. Todėl konstituciniai įstatymai pagrįstai traktuojami hierarchine prasme, kaip „aukštesni“ už paprastesnius, nes pati Konstitucija įtvirtina būtent tokį jų santykį. Esant konstitucinių įstatymų ir paprastųjų įstatymų tarpusavio konkurencijai – tokie parastieji įstatymai pirmiausia turėtų būti pripažinti prieštaraujančiais konstituciniams įstatymams, o tuo pačiu gali būti pripažinti prieštaraujančiais ir pačiai Konstitucijai. (pvz. prieštaraujantis konstituciniam teisinės valstybės principui, numatančiam teisės aktų hierarchiją; kai pagal konkretų konstitucijos straipsnį nustatyta, kad tam tikri santykiai turi būti reguliuojami konstituciniais įstatymais, paprastieji įstatymai reguliuojantys šiuos santykius turėtų būti prižinti prieštaraujantys konkrečiam Konstitucijos straipsniui.).

Plačiausiai apie konstitucinių įstatymų vietą teisės aktų sistemoje Konstitucinis Teismas pasisakė 2001 m. balandžio 2 d. nutarime⁹⁷. Detaliau Konstitucinio Teismo nutarimą aptarsime

⁹⁵ Šileikis, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė* (2 leid.). Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2005, p. 365-367.

⁹⁶ Sinkevičius, V. Konstitucinių įstatymų samprata: teoriniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2008, Nr. 2., p. 35.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio

sekančiame darbo poskiryje (žiūrėti darbo 44 psl.).

Taigi, pati Konstitucija lemia ypatingą konstitucinių įstatymų vietą Lietuvos teisės sistemoje bei jų viršenybę paprastųjų įstatymų atžvilgiu.

2.5. Konstitucinių įstatymų doktrinos plėtojimas Konstitucinio Teismo aktuose

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje formuluojama oficiali konstitucinė doktrina, aiškinami Konstitucijos principai bei normos, atskleidžiamos įvairių konstitucinių nuostatų tarpusavio sąsajos, jų turinio santykis, konstitucinių vertybių pusiausvyra, konstitucinio teisinio reguliavimo, kaip vienos visumos, esmė. Tirdamas teisės aktų atitiktį aukštesnės galios teisės aktams, Konstitucinis Teismas byla po bylos plėtoja savo pateiktą Konstitucijos nuostatų sampratą, atskleidžia naujus, atitinkamos konstitucinės justicijos bylos tyrimui būtinus Konstitucijoje nustatyto teisinio reguliavimo aspektus.⁹⁸

Galima būtų išskirti kelis šio teismo nutarimus, susijusius su konstitucinių įstatymų institutu.

Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas⁹⁹. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas išnagrinėjo pareiškėjo - Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar 1993 m. kovo 16 d. įstatymas "Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo"¹⁰⁰ atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją. Pareiškėjas Konstituciniam Teismui įteiktame prašyme nurodė, kad 1993 m. kovo 16 d. Seime svarstant minėtą įstatymo projektą "Tėvynės santaros" frakcijų Seimo nariai, siekdami, kad būtų vykdomas Konstitucijos 69 straipsnis, reikalavo nustatyti konstitucinių įstatymų sąrašą, kadangi 1993 m. spalio 19 d. Seimui buvo pateiktas įstatymo projektas "Dėl Lietuvos Respublikos konstitucinių įstatymų". Šio projekto 2 straipsnyje numatyta, kad Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas yra konstitucinis įstatymas. Šį reikalavimą Seimo dauguma atmetė ir tą pačią dieną priėmė įstatymą "Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo". Kadangi, tai pirmasis (ką tik

antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui". *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 29–938, Nr. 30.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 52–2361.; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004. Nr. 105–3894.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 61–1166.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 10–234.

darbą pradėjusio) Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame pasisakoma konstitucinių įstatymų klausimu, tenka pagrindines mintis pacituoti: "Lietuvos Respublikos Konstitucija nustato nevienodą balsų daugumą įstatymams priimti. Pagal Konstitucijos 69 straipsnio antrąją dalį, įstatymai laikomi priimtais, jeigu už juos balsavo dauguma posėdyje dalyvaujančių Seimo narių. Konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka yra apibrėžta minėto straipsnio trečiojoje dalyje: jie priimami, jeigu už juos balsuoja daugiau kaip pusė visų Seimo narių, o keičiami ne mažesne kaip 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma. Dėl minėtų įstatymų priėmimo tvarkos skirtumų turi reikšmę įstatymų klasifikavimas, kurį reguliuoja konstitucinės normos. Prie konstitucinių įstatymų Konstitucijoje pirmiausia priskirti 150 straipsnyje nurodyti įstatymai. Išvardyti kitus konstitucinius įstatymus pavedama tik Seimui. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 69 straipsnio trečiojoje dalyje nustatyta: "Konstitucinių įstatymų sąrašą 3/5 Seimo narių balsų dauguma nustato Seimas". Vadinasi, tik šia tvarka patvirtinus konstitucinių įstatymų sąrašą jame įrašyti įstatymai galės būti traktuojami kaip konstituciniai įstatymai, tik šiems įstatymams turės būti taikoma Konstitucijoje nustatyta jų priėmimo ir keitimo kvalifikuota balsų dauguma taisyklė. Kol tokio konstitucinių įstatymų sąrašo nėra, minėta konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka negali būti taikoma nė vieno įstatymo priėmimui, išskyrus įstatymą, kuriuo nustatomas konstitucinių įstatymų sąrašas. Juo labiau nepagrįsti argumentai, kad paprasto įstatymo pataisos ir papildymai būtų priimami pagal konstitucinių įstatymų priėmimo taisykles. Minėta įstatymų priėmimo ir keitimo tvarka netaikoma Konstitucijos pataisoms, kurios taip pat gali būti vadinamos konstituciniais įstatymais. Jų pateikimo, svarstymo ir priėmimo procedūros reglamentuojamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos XIV skirsnyje "Konstitucijos keitimas". Įstatymų, tarp jų ir konstitucinių, svarstymo eiliškumo arba priėmimo prioritetų konstitucinės normos nenustato. Tai - Seimo kompetencijos dalykai."

Kaip minėta, tai pirmasis Konstitucinio Teismo nutarimas susijęs su konstituciniais įstatymais, todėl atkreiptinas dėmesys į kelis svarbiausius argumentus: pirma – "<...> Prie konstitucinių įstatymų Konstitucijoje pirmiausia priskirti 150 straipsnyje nurodyti įstatymai." – būtent ši nuostata vėliau keitėsi ir Konstitucijos 150 straipsnyje esantys konstituciniai įstatymai (konstituciniai aktai) buvo atskirti nuo konstitucinių įstatymų (Konstitucijos 69 str.3 d.). Manytina, jog šio pasisakymo įtakoje daugelis teisės mokslo doktrinos atstovų traktavo Konstitucijos 150 str. aktus kaip konstitucinius įstatymus, taip pat ir Seimo statuto 168 straipsnis buvo suformuluotas nediskretiškai (analizuota ankstesniame darbo skyriuje, žr. 2.3 skyrius). Antra – "Dėl <...> įstatymų priėmimo tvarkos skirtumų turi reikšmę įstatymų klasifikavimas." – Konstitucinis Teismas pripažįsta, kad būtent priėmimo tvarkos skirtumai yra vienas kriterijų (požymių) nustatant teisės akto vietą teisės normų hierarchijoje, trečia – konstitucinių įstatymų priėmimo prioritetai yra Seimo kompetencijos dalykai, tai patvirtina mintį išsakytą ankstesniame darbo skyriuje, jog Seimas

sprendžia ar priimti-nepriimti konstitucinių įstatymų sąrašą ir kokiems įstatymams suteikti konstitucinio įstatymo statusą.

Konstitucijos pataisos, gali būti laikomos konstituciniais įstatymais tik viena prasme – “<...> parodant, kad įstatymas, kuriuo keičiama Konstitucija (padaryta Konstitucijos pataisa), turi pačios Konstitucijos galią (taigi – sąlygiškai yra konstitucinis įstatymas).”¹⁰¹

Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 1 d. nutarimas¹⁰². Pareiškėjas – Seimo narių grupė prašė ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo pakeitimo ir papildymo“ įgyvendinimo tvarkos“¹⁰³ ir Seimo 1994 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl referendumo dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl neteisėto privatizavimo, nuvertintų indėlių ir akcijų bei pažeistos teisėsaugos“ nuostatų paskelbimo“¹⁰⁴. Nagrinėjamu aspektu šios bylos fabula panaši į ankstesnės: Seimas paskelbė referendumą ne dėl konstitucinio, o dėl paprastojo įstatymo nuostatų, nors jo iniciatoriai tą aktą vadino konstituciniu įstatymu. Iniciatoriai siūlė pateikti referendumui konstitucinio įstatymo projektą, tačiau tai būtų prieštaravę Konstitucijos 69 straipsniui, kurio trečiojoje dalyje nustatyta: "Konstitucinių įstatymų sąrašą 3/5 Seimo narių balsų dauguma nustato Seimas." Konstitucinio Teismo nutarime buvo patvirtinta ankstesnė pozicija, kad Konstitucinių įstatymų sąrašo sudarymas yra Seimo kompetencija, kadangi tokio sąrašo projekto pateikimo metu dar nebuvo, įstatymų leidėjas negalėjo referendumui teikiamo projekto vadinti konstituciniu. Konstitucinis Teismas konstatavo: "<...> iniciatyvinės grupės teikimas dėl Lietuvos Respublikos konstitucinio įstatymo ar konstitucinių nuostatų neatitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 69 straipsnio".

Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas¹⁰⁵. Ginčas kilo dėl teismų sistemos reformos, pirmiausia dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pertvarkymo. Pareiškėjo – Seimo narių grupės manymu, atitinkamas įstatymas turėjo būti priimamas kaip konstitucinis įstatymas (pagal Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalį), nes yra susijęs su konstitucinių organų steigimu. Kaip ir ankstesnėse bylose, Konstitucinis Teismas dar kartą patvirtino poziciją, kad įstatymai gali būti laikomi konstituciniais tik įrašius juos į Konstitucinių įstatymų sąrašą, „kitokia konstitucinių

¹⁰¹ Sinkevičius V. *Konstitucinių įstatymų samprata* // Mesonis G. (ats. red.). *Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: Liber amicorum Česlovui Juršėnui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2008, p. 321.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1994 m. liepos 4 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo pakeitimo ir papildymo“ įgyvendinimo tvarkos“ ir Seimo 1994 m. liepos 12 d. nutarimo „Dėl referendumo dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl neteisėto privatizavimo, nuvertintų indėlių ir akcijų bei pažeistos teisėsaugos“ nuostatų paskelbimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 94–1852.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo pakeitimo ir papildymo“ įgyvendinimo tvarkos“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 51–953

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Seimo 1994 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl referendumo dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl neteisėto privatizavimo, nuvertintų indėlių ir akcijų bei pažeistos teisėsaugos“ nuostatų paskelbimo“. 1994, Nr. 1852.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimo 1 punkto 2 papunkčio išaiškinimo“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 101–2045.

įstatymų nustatymo procedūra Konstitucijoje nenumatyta“. Šis nutarimas reikšmingas, nes Konstitucinis Teismas pripažino, jog įstatymas, nustatantis konstitucinių organų steigimą, savaime nelaikytinas konstituciniu įstatymu, pirmiausia jis turi būti įrašytas į konstitucinių įstatymų sąrašą.

Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas¹⁰⁶. Pareiškėjas – Seimo narių grupė ginčijo įstatymų, pagal kuriuos buvo reorganizuojamos naftos įmonės, atitiktį Konstitucijai, be kitų motyvų, ir tuo pagrindu, kad tie įstatymai neatitiko tuometinio Lietuvos Respublikos Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo¹⁰⁷, kuris dėl jo didžiulės svarbos, laikytinas konstituciniu įstatymu. Konstitucinis Teismas pakartojo 1993 m. lapkričio 8 d. ir vėlesnių nutarimų poziciją: kadangi Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas nėra įrašytas į Konstitucinių įstatymų sąrašą, jis nelaikytinas konstituciniu įstatymu.

Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas¹⁰⁸. Pareiškėjas – Seimo narių grupė ginčijo paprastojo įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo“¹⁰⁹ atitiktį 1996 m. birželio 20 d. Seimo priimtam Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstituciniam įstatymui.¹¹⁰ Prieštaravimų nebuvo rasta.

Tačiau šis nutarimas yra ypač reikšmingas, nes šiame nutarime dėl konstitucinių įstatymų pasisakyta gana plačiai ir išsamiai. Tenka pacituoti Konstitucinio Teismo konstatuojamosios dalies 11.1 punktą, kad būtų žinomi svarbiausi teiginiai: „<...> pagal Konstituciją konstituciniai yra tie įstatymai, kurie tiesiogiai nurodyti Konstitucijoje ir yra priimti Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, taip pat įstatymai, įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą ir priimti Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka. <...> Konstituciniai įstatymai nuo kitų įstatymų skiriasi priėmimo ir keitimo tvarka. Ypatinę konstitucinių įstatymų vietą teisės aktų sistemoje lemia pati Konstitucija. Konstituciniai įstatymai negali būti keičiami ar panaikinami įstatymais. Taip užtikrinama, kad konstituciniais įstatymais sureguliuoti visuomeniniai santykiai įstatymais nebus reguliuojami kitaip, kad bus garantuojamas didesnis konstituciniais įstatymais reguliuojamų visuomeninių santykių stabilumas. Kartu pažymėtina, kad konstituciniai įstatymai turi neprieštarauti

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 3 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl strateginio investuotojo pripažinimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymui“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 88–2724.;

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 2–16.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 29–938, Nr. 30.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 122–2863.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 64–1503.

Konstitucijai, o įstatymai turi neprieštarauti Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams. Ar konstitucinis įstatymas neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymas – konstituciniam įstatymui, pagal Konstituciją sprendžia Konstitucinis Teismas.“

Taigi, matyti, kad Konstitucinio Teismo formuota doktrina keičiasi: ankstesniuose paminėtuose nutarimuose Konstitucinis Teismas laikėsi pozicijos, kad konstituciniai įstatymai gali atsirasti tik iš vieno šaltinio – konstitucinio įstatymo sąrašo. Šiame nutarime įtvirtinamas dar vienas konstitucinių įstatymų atsiradimo „šaltinis“ – blanketinė konstitucijos nuoroda. Galima manyti, kad taip Konstitucinis Teismas netiesiogiai pritarė 1996 m. birželio 20 d. Konstitucijos pataisai ir po to priimtam konstituciniam įstatymui, tačiau išsamiau nepasisakė ir neargumentavo. Taip pat šiame nutarime aiškiai įvardijama, kad konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka *expresis verbis* nustatyta Konstitucijos 69 str. 3 d. ir taikoma visų konstitucinių įstatymų priėmimui, nesvarbu koks jų atsiradimo „šaltinis“. Nutarime pasisakyta ypač svarbiu klausimu, dėl konstitucinių įstatymų vietos teisės aktų hierarchijoje, tampa aišku, koks yra konstitucinių ir paprastųjų įstatymų santykis.

Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas¹¹¹. Seimo narių grupė prašė ištirti, ar 2000 m. spalio 12 d. priimto Vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymo¹¹² nuostatos ir tam tikros sąvokos neprieštarauja Konstitucijos 5, 119, 120 straipsniams. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas nagrinėdamas savivaldos problemas pasisakė ir dėl Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo¹¹³ ir Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo¹¹⁴: „Pažymėtina, kad Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymą Seimas priėmė jau po to, kai buvo priėmęs Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinį įstatymą, nors konstitucinių įstatymų konstitucinė samprata suponuoja tai, kad tik į konstitucinių įstatymų sąrašą įrašyti konstituciniai įstatymai, išskyrus tiesiogiai nurodytuosius pačioje Konstitucijoje bei konstitucinį įstatymą, kuriuo nustatomas konstitucinių įstatymų sąrašas, gali būti raktuojami kaip konstituciniai įstatymai ir tik jų priėmimui gali būti taikomos Konstitucijos 69

¹¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 M. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 19–828.

¹¹² Vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 91–2832.

¹¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 122–2863.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65–2631.

straipsnio 3 dalyje nustatytos taisyklės.”¹¹⁵ Konstatuota, kad: 1. „Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinis įstatymas prieštarauja Konstitucijos 6 straipsnio 1 daliai, 119 straipsnio 2 daliai, Konstitucijoje įtvirtintam Konstitucijos viršenybės principui, konstituciniam teisinės valstybės principui <...> 2. “<...> kad abu minėti teisės aktai <...> pagal priėmimo tvarką neatitinka Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalies reikalavimų.“

Taigi, šiame nutarime buvo dar kartą patvirtinta Konstitucinio Teismo plėtojama konstitucinių įstatymų doktrina: „Aiškindamas Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą Konstitucinis Teismas 1993 m. lapkričio 8 d. nutarime konstatavo, kad tik šioje dalyje nustatyta tvarka patvirtinus konstitucinių įstatymų sąrašą jame įrašyti įstatymai galės būti traktuojami kaip konstituciniai įstatymai, tik šiems įstatymams turės būti taikoma Konstitucijoje nustatyta jų priėmimo kvalifikuota balsų dauguma taisyklė. Kol tokio konstitucinių įstatymų sąrašo nėra, minėta konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka negali būti taikoma nė vieno įstatymo priėmimui, išskyrus įstatymą, kuriuo nustatomas konstitucinių įstatymų sąrašas.<...> Dėl to, kad pagal Konstituciją konstituciniai įstatymai negali būti keičiami ar panaikinami ne konstituciniais (t. y. paprastais) įstatymais, taip pat dėl to, kad įstatymai turi neprieštarauti Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, pagal Konstituciją konstitucinių įstatymų sąrašas tegali būti nustatomas konstituciniu įstatymu.“ Paaiškinta, kodėl pasikeitė Konstitucinio Teismo formuojama doktrina: “Konstitucijoje įtvirtinta konstitucinių įstatymų samprata pasikeitė 1996 m. birželio 20 d. priėmus Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimo įstatymą <...> Tai, kad kai kurie konstituciniai įstatymai gali būti tiesiogiai nurodyti Konstitucijoje, suponuoja Seimo konstitucinę pareigą šiuos konstitucinius įstatymus priimti paisant Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatyto daugiau kaip pusės visų Seimo narių balsų daugumos reikalavimo, o juos keisti paisant ne mažesnės kaip 3/5 visų Seimo narių balsų daugumos reikalavimo.“; šio nutarimo pasėkoje atsirado konstitucinis įstatymas prieštaraujantis Konstitucijai („<...> negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai“) ir buvo aiškiai atriboti konstituciniai įstatymai nuo įstatymų dėl Konstitucijos keitimo (Konstitucijos pataisų), kurių įsigaliojimo data yra aptarta Konstitucijos XIV skirsnyje. Konstatuota, kad tai, jog tam tikros įstatymo dėl Konstitucijos keitimo nuostatos yra taikomos ne nuo jo įsigaliojimo, o nuo kitos (vėlesnės) datos, turi būti *expressis verbis* nustatyta įstatyme dėl

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 19–828.

Konstitucijos keitimo. Konstitucinis įstatymas negali nustatyti Konstitucijos pataisos įsigaliojimo datos.

Minėta, kad nagrinėjamu nutarimu taip pat buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijos 69 str. 3 d. pagal priėmimo tvarką Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas¹¹⁶, nes jis buvo priimtas vėliau nei į Konstitucinių įstatymų sąrašą „įrašomas“ konstitucinis įstatymas, be to, pats sąrašas nebuvo patvirtintas, taigi teisiškai neegzistavo ir į jį nebuvo galima nieko „įrašyti“. Toks „įrašymas“ įvertintas kaip fiktyvus.

Tačiau lieka neaišku, kodėl Konstitucinis Teismas, išsamiai pasisakydamas dėl konstitucinių įstatymų sąrašo, nepasisakė dėl dar vieno įstatymo, įrašyto į šį sąrašą, t.y. ir šiandien dar galiojantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų Konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas.¹¹⁷

Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas¹¹⁸. Šio darbo kontekste svarbus tuo, kad šiame nutarime Konstitucinis Teismas pasisakė dėl Konstitucijos sandaros ir Konstitucijos 150 straipsnio: „Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis). Konstitucija pasižymi tam tikrais struktūros ypatumais. Konstituciją sudaro preambulė, keturiolika skirsnų, baigiamieji nuostatai, taip pat kitos Konstitucijos sudedamosios dalys.<...> Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“, kuris buvo Tautos priimtas referendumu kartu su Konstitucija ir kurio nuostatos yra neatskiriama susijusios su Konstitucijos normomis ir principais bei papildo kitas Konstitucijos nuostatas arba nustato atitinkamų Konstitucijos nuostatų įgyvendinimo ypatumus, negali pats nebūti Konstitucijos sudedamąja dalimi. Taigi įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ yra Konstitucijos sudedamoji dalis, jo nuostatos turi Konstitucijos galią.“

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65–2631.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų Konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-07-05, Nr. 64-1504.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 8 d. nutarimo Nr. 458 „Dėl nuostolių, padarytų gamtai pažeidus aplinkos apsaugos įstatymus, skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 103–4611.//Doktrininė nuostata, kad Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ yra Konstitucijos sudedamoji dalis, dar iki papildant Konstitucijos 150 straipsnį, buvo pakartota Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85–3094.

Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas¹¹⁹. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas pakartojo 2001 m. blandžio 2 d., 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimuose plėtotą konstitucinių įstatymų doktriną. Tačiau šiame nutarime Konstitucinis Teismas pastebėjo, kad Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymas¹²⁰ buvo pakeistas teisės aktu, pavadintu ne „konstituciniu įstatymu“, bet tiesiog „įstatymu“¹²¹. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „pagal Konstituciją konstituciniai įstatymai gali būti keičiami tik konstituciniais įstatymais, jie negali būti keičiami paprastaisiais įstatymais“, tačiau išaiškino, kad šio „<...> Konstitucinio įstatymo pakeitimo procedūra, užfiksuota *inter alia* Seimo posėdžių stenogramose, patvirtina, jog minėtas Seimo teisės aktas jį rengiant, svarstant ir priimant visų buvo traktuojamas kaip turintis pakeisti Konstitucinį įstatymą <...> ir kaip toks, kuris turi būti priimtas laikantis Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatytos tvarkos, taigi kaip konstitucinis įstatymas. Už šį įstatymą balsavo 90 Seimo narių, taigi daugiau negu 3/5 visų Seimo narių (kaip reikalaujama Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje).“ Šiuo pagrindu konstitucinį įstatymą pakeitęs įstatymas ir jo priėmimo tvarka nebuvo pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai pagal formą ar priėmimo tvarką. Tačiau Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad tai „<...> nereiškia, jog įstatymų leidėjas neturi pareigos ištaisyti aptarto teisinio nekorektiškumo - patikslinti Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo pakeitimo įstatymo pavadinimo, t. y. jame nurodyti, kad šis teisės aktas yra konstitucinis įstatymas. Tai turi būti daroma laikantis Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatytos tvarkos.”

Nors Konstitucinis Teismas pasisakė dėl pareigos ištaisyti teisinį nekorektiškumą, šiai dienai Seimas nėra įvykdęs savo pareigos.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 30–1050.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 64–1503.

¹²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 34–1418.

3. KONSTITUCINIŲ (ORGANINIŲ) ĮSTATYMŲ INSTITUTAS UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISINĖSE SISTEMOSE

Konstitucinius įstatymus, neturinčius atitikmens Lietuvos valstybingumo raidoje, konstitucinės teisės mokslo doktrinoje dažniausiai lyginami (siejami) su Prancūzijos organiniais įstatymais. Nepaprastųjų įstatymų institutą po Antrojo pasaulinio karo perėmė ir išplėtojo Italija, Ispanija, Portugalija ir kitos šalys.

Iki XX amžiaus vidurio prancūzų teisės mokslas organinius įstatymus suvokė tik pagal termino „organas“ reikšmę, t.y. kaip ypatingu būdu reguliuojamą objektą. Organiniai įstatymai taip pat buvo suprantami kaip įstatymai, reguliuojantys tam tikro organo (institucijos) funkcionavimą ir kompetenciją, priimami remiantis blanketine konstitucijos nuostata. 1958 m. Prancūzijos Konstitucija¹²² išplėtojo organinių įstatymų institutą. Ši Konstitucija turi apie 20 blanketinių nuorodų į organinius įstatymus, o jos 46 straipsnis¹²³ skirtas būtent organinių įstatymų sampratai apibrėžti ir detalizuoti. Pagal 1958 m. Prancūzijos Konstituciją kiekvienu atveju, kai Parlamentas priima įstatymus, susijusius su valdžių galių pusiausvyra (organinius įstatymus), pastarieji turi pereiti privalomą konstitucingumo kontrolę (Konstitucijos 61 straipsnis). Tai užtikrina politinės valdžių pasiskirstymo sistemos ir pačios valstybės politinį stabilumą. Sudėtingesnė organinių įstatymų priėmimo ir keitimo procedūra, kai sprendžiami klausimai susiję su valdžių struktūra, politinių valdžių pusiausvyra, priverčia šalies politines jėgas ieškoti kompromiso.

Panaši situacija ir Italijos 1947 m. Konstitucijoje¹²⁴. Konstitucijos 138, 71, 116, 117, 132, 137 straipsniuose numatytas konstitucinių įstatymų institutas siekia užtikrinti politinį valstybės stabilumą.

1978 m. Ispanijos Konstitucijoje¹²⁵, konstitucinių įstatymų institutu taip pat siekiama užtikrinti politinį valstybės stabilumą bei garantuoti žmogaus teises (Konstitucijos 81 straipsnis).

Konstitucinių įstatymų institutas atsiradęs Vidurio bei Rytų Europos naujose konstitucijose dažniausiai taip pat buvo suvokiamas kaip priemonė skatinanti ieškoti kuo platesnio politinio sutarimo ir garantuojantis didesnę stabilumą reguliuojamoms sritims. Tokia paskirtis numatyta ir Lietuvos teisės sistemoje atsiradusiam konstitucinių įstatymų institutui.

¹²² Constitution of October 4, 1958 [interaktyvus], [žiūrėta 2010-09-10]. <<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel%20/english/constitution/constitution.25740.html>>.

¹²³ Constitution of October 4, 1958 . Article 46 [interaktyvus], [žiūrėta 2010-09-10].<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/constitution_anglais.pdf>.

¹²⁴ Costituzione della Repubblica Italiana [interaktyvus]. 1947 [žiūrėta 2010-09-10]. <http://legxven.camera.it/cost_reg_funz/345/348/446/listaArticoliDueLivelli.asp>.

¹²⁵ Spanish Constitution [interaktyvus]. 1978 [žiūrėta 2010-09-05]. <http://www.senado.es/constitu_i/index.html>.

Pagrindiniai šio instituto požymiai yra: nustatyta reguliavimo sritis, sudėtingesnė nei paprastųjų įstatymų priėmimo procedūra bei tam tikra vieta teisės aktų hierarchijoje.

Dažniausiai organinių įstatymų reguliavimo sfera nurodoma Konstitucijos tekste. Pvz. Ispanijos Konstitucijos 81(1) straipsnyje nurodoma, jog viena iš organinių įstatymų reguliavimo sričių yra žmogaus teisės ir laisvės, o 81(2) straipsnis teigia, kad organiniai įstatymai reguliuoja žmogaus teises ir laisves, regionų statutų patvirtinimą, visuotinius rinkimus ir kitus klausimus numatytus Konstitucijoje. Rusijos Federacijos Konstitucijos¹²⁶ 108(1) straipsnis teigia, jog federaliniai konstituciniai įstatymai priimami dėl klausimų, numatytų Konstitucijoje. Rusijos federalinių konstitucinių įstatymų reguliavimo sritis nurodyta pačioje Konstitucijoje (56, 65, 84, 88, 118, 103, 128, 135, 136, 137 straipsniai). Portugalijos Konstitucijos¹²⁷ 167 ir 169 straipsniai nurodo, kad organiniai įstatymai turi reguliuoti rinkimus į valstybės institucijas, referendumo režimą, Konstitucinio Teismo darbo organizavimą, krašto apsaugą ir nepaprastąją padėtį. Prancūzijos Konstitucijos 46(1) straipsnis nurodo, kad organiniai įstatymai gali reguliuoti tik tuos klausimus, kuriems organinį statusą suteikia Konstitucija.

Apžvelgiant kai kurių valstybių, kurių konstitucijose numatytas konstitucinių įstatymų institutas, galima matyti, kad viena pagrindinių sričių, nustatytų reguliuoti konstituciniais (organiniais) įstatymais yra valstybės institucijų (organų) funkcijų ir kompetencijos reguliavimas:

- Konstitucinio teismo, konstitucinės tarybos, kitų teisminių organų (Prancūzija, Italija (137 straipsnis), Ispanija (122 straipsnis), Rusija (128 straipsnis));
- Ombudsmeno institucija (Ispanija, Rusija 103 str.);
- Vyriausybė (Rusija 114 str. 2 d.).
- Valstybės pareigūnų statusas: konstitucinių teismų teisėjų statusas (Prancūzijos 57 str., Italijos 137 str., Ispanijos 165 str., Rusijos 128 str.), teisėjų statusas (Prancūzijos 64 str., Ispanijos 122 str.), parlamento ir vyriausybės narių statusas (Prancūzijos 23, 25, 27 str.).

Reguliavimo sritys, priskiriamos konstitucinių įstatymų reguliavimo sričiai dažniausiai sietinos su šio instituto įvedimo tikslais. Vienas pagrindinių tikslų – valstybės politinio gyvenimo stabilumo užtikrinimas, tai pavyzdžiui: Prancūzijos Konstitucijos 6 str. (Prezidento rinkimai), Ispanijos Konstitucijos 69 str. 2 d. (Senato rinkimai), Portugalijos Konstitucijos 167 str. („organiniu įstatymu turi būti reguliuojami visi rinkimai į valstybės institucijas“), - įstatymai skirti politiniam stabilumui užtikrinti. Dažnai tai susiję ir su įstatymų leidybos iniciatyva bei referendumo įstatymais: Ispanijos Konstitucijos 87(3) straipsnyje teigiama, kad organinis įstatymas nustato tautos iniciatyvos formą ir įgyvendinimo būdus, 92 (3) straipsnyje nurodoma, kad organinis

¹²⁶ Конституция Российской Федерации [interaktyvus].1993 [žiūrėta 2010-08-30].

<<http://www.constitution.ru/10003000/10003000-7.htm>>.

¹²⁷ Constitution of the Portuguese Republic [interaktyvus]. 1976 [žiūrėta 2010-09-05].

<http://www.servat.unibe.ch/icl/po00000_.html>.

įstatymas reguliuoja referendumo formas ir sąlygas. Portugalijos Konstitucijos 167 straipsnyje numatyta, kad organinis įstatymas nustato referendumo režimą. Rusijos Konstitucijos 84 straipsnis numato Prezidento teisę skelbti referendumą, remiantis federaliniu konstituciniu įstatymu.

Taip pat galima matyti, jog valstybės administracinė teritorinė sąranga įvairių valstybių Konstitucijų yra traktuojama kaip vienas svarbių valstybės elementų. Italijos Konstitucijos 117 straipsnis numato, kad konstitucinis įstatymas gali papildyti Konstitucijoje suformuluotą regionų kompetenciją, o 132 straipsnyje numatytas naujų regionų susiformavimo reguliavimas konstituciniu įstatymu. Ispanijos Konstitucijos 81, 144, 147 (3), 148, 149, 150, 157 – į organinių įstatymų reguliavimo sferą įtraukia regionų statutus, regionų statusą, regionų finansines funkcijas ir politiką, regionų ribų keitimą, organiniu įstatymu gali būti nustatyta autonominėms bendrijoms perduoti kai kuriuos įgaliojimus, kurie pagal konstituciją priskirti tik valstybės kompetencijai. Organinis įstatymas gali nustatyti ir subjektus, turinčius teisę inicijuoti autonominės bendrijos steigimo procesą. Rusijos Konstitucijos 65 straipsnyje teigiama, kad įstojimas į Rusijos Federaciją, naujo federacinio subjekto sukūrimas, statuso pakeitimas, galimas tik federaliniu konstituciniu įstatymu.

Apibendrinant apžvelgtų šalių (Prancūzija, Italija, Ispanija, Portugalija, Rusija) konstitucinių įstatymų reguliavimo sritį galima matyti didelę reguliuojamų sričių įvairovę, kuri dažniausiai priklauso nuo to, kokia buvo tos šalies valstybingumo raida, kokius klausimus steigiamoji valdžia, rengdama konstituciją, laikė svarbiais ir kokioms visuomeninio gyvenimo sritims norėjo suteikti kuo didesnę stabilumą.

Konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka aptariamų šalių konstitucijose yra specifinė, turinti įvairių reikalavimų. Labiausiai paplitęs konstitucinių įstatymų priėmimo procedūrinis reikalavimas – speciali balsų dauguma. Tai sudėtingesnė priėmimo procedūra nei paprastųjų įstatymų, tačiau paprastesnė nei Konstitucijos ar Konstitucijos pataisų priėmimo procedūra. Prancūzijos organinių įstatymų priėmimui (Konstitucijos 46 straipsnis 3 dalis) specialios balsų daugumos reikalavimas yra pats mažiausias. Absoliuti balsų dauguma žemuosiuose rūmuose reikalaujama tik abiejų rūmų nesutarimo dėl projekto atveju. Prancūzijos Konstitucijoje numatyta ir kita svarbi procedūra – pasiūlymo konstitucinė kontrolė. Konstitucinė kontrolė numatyta dviejuose Konstitucijos straipsniuose: 46 ir 61 straipsnio 2 dalyje. Jei tam tikra organinio įstatymo nuostata yra pripažįstama nekonstitucine, tačiau gali būti atskiriama to įstatymo dalimi, Prezidentas gali šį įstatymą paskelbti be antikonstitucinės nuostatos arba pareikalauti, kad Parlamentas svarstytų įstatymą iš naujo. Ši kontrolė įgalina geriau parengti organinių įstatymų projektus. Konstitucinė taryba privalomai tikrina kiekvieno organinio įstatymo konstitucingumą, ir tik po teigiamos išvados jis gali būti promulguojamas. Dar vienas Prancūzijos Konstitucijoje numatytas procedūrinis reikalavimas – Senatui suteikiamas absoliutus veto, priimant organinius įstatymus dėl klausimų susijusių su aukštaisiais rūmais. Ispanijos Konstitucijos 81 straipsnis tai pat reikalauja žemųjų rūmų (Kongreso)

absoliučios balsų daugumos visais atvejais priimant konstitucinį įstatymą. Vienintelės Italijos Konstitucijoje 138 straipsnyje kalbama kartu ir apie Konstitucijos pataisas ir konstitucinius įstatymus, todėl procedūriniai reikalavimai konstitucinių įstatymų priėmimui taikomi tokie pat kaip ir Konstitucijos pataisoms - reikalingas dvigubas votumas absoliučia abiejų rūmų balsų dauguma, gali būti reikalaujama ir referendumo. Rusijoje federalinių konstitucinių įstatymų priėmimo procedūros taip pat sudėtingos. Pagal Konstitucijos 108 str. 2 d.- už federalinių konstitucinių įstatymų priėmimą turi balsuoti ne mažiau kaip 2/3 žemųjų rūmų ir 3/4 aukštųjų rūmų visų narių.

Taigi, ypatinga organinių įstatymų priėmimo procedūra yra svarbus požymis, pagal kurį turėtų būti sprendžiama ir apie ypatingą vietą teisinėje sistemoje. Sudėtingesni procedūriniai reikalavimai pasitarnauja įstatymų leidybos kokybei ir dažniausiai atlieka vieną svarbiausių savo funkcijų – užtikrina valstybės politinį stabilumą.

Kiekvienos valstybės, turinčios savo konstitucinę teisę konstitucinių įstatymų institutą, šio instituto statusas teisės aktų hierarchijoje skirtingas.

Italijos konstituciniai įstatymai vienareikšmiškai laikomi hierarchiškai aukštesniais už paprastuosius įstatymus, nes jau pačioje Konstitucijoje tas pats Italijos Konstitucijos 138 straipsnis¹²⁸ skirtas „Konstitucijos pataisos ir kiti konstituciniai įstatymai“. Tą pabrėžia ir tapati konstitucijos pataisų ir konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka. Todėl Italijoje paprastieji įstatymai neturi prieštarauti ne tik Konstitucijai, bet ir „kitiems konstituciniams įstatymams“.

Apie ypatingą konstitucinių įstatymų vietą teisinėje sistemoje galima kalbėti ir Ispanijos atveju. Remdamasis organinio įstatymo „Dėl Konstitucinio Tribunolo“ 28 straipsniu, Konstitucinis Tribunolas gali konstatuoti, jog paprastas įstatymas įsiterpė į organinę sritį, numatytą Konstitucijos, ir šia prasme prieštarauja ne organiniam įstatymui, o Konstitucijai, taip pat Konstitucinis Tribunolas nekonstituciniais skelbia visus įstatymus, nesančius organinio pobūdžio, tuo atveju, jei pastarieji įsiterpė į organinių įstatymų sritį, nustatytą Konstitucijos 81 straipsnyje.¹²⁹

Konkretus apibrėžtumas dėl konstitucinių įstatymų santykio su paprastaisiais įstatymais numatytas ir Rusijos Konstitucijoje. Konstitucijos 76 (3)¹³⁰ straipsnis numato, jog paprastieji „federaliniai įstatymai“ negali prieštarauti „konstituciniams federaliniams įstatymams“. Šios konstitucijos kūrėjai iš anksto pasistengė aiškiai ir nedviprasmiškai apibrėžti „federalinių konstitucinių įstatymų“ hierarchinę padėtį teisinėje sistemoje.

Vienas svarbiausių Prancūzijos organinių įstatymų bruožų – šių įstatymų reguliavimo sritis yra konstitucionalizuota, t.y. nustatyta pačioje Konstitucijoje. „<...> remdamasis šiuo faktu

¹²⁸ Costituzione della Repubblica Italiana [interaktyvus]. 1947 [žiūrėta 2010-09-10].

<http://legxven.camera.it/cost_reg_funz/345/348/446/listaArticoliDueLivelli.asp#Nuova_Risorsa_20021022121904434057>.

¹²⁹ Vaičaitis, V.A. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004, p. 59.

¹³⁰ Конституция Российской Федерации [interaktyvus]. 1993 [žiūrėta 2010-08-30].

<<http://www.constitution.ru/10003000/10003000-7.htm>>.

Konstitucinė Taryba išplėtojo doktriną, kad jei paprastasis įstatymas reguliuoja klausimus, Konstitucijos priskirtus organiniams įstatymams, tai jis prieštarauja atitinkamam Konstitucijos straipsniui, o ne organiniam įstatymui<...> Vis dėl to Konstitucinė Taryba <...> laikėsi nuomonės, kad paprastieji įstatymai turi neprieštarauti ne tik Konstitucijai, bet ir organiniams įstatymams.“¹³¹

Privaloma ir išankstinė organinių įstatymų konstitucingumo kontrolė yra išimtinai tik Prancūzijoje ir neegzistuoja jokioje kitoje valstybėje. Ši kontrolė Prancūzijoje reiškia, kad Konstitucinė Taryba vertina šių įstatymų konstitucingumą jau po priėmimo Parlamente (Nacionalinėje Asamblėjoje ir Senate), bet prieš Prezidento promulgavimo (skelbimo) aktą. Toks aukščiausius lygiu atliekamas organinių įstatymų tikrinimas garantuoja, kad neįsigalios antikontituciniai įstatymai.

Kitose valstybėse, turinčiose konstitucinių įstatymų institutą, galima tik priimtų įstatymų vėlesnioji kontrolė. Pvz. Ispanijos 81 straipsnyje yra apibrėžta organinių įstatymų reguliavimo sritis bei jų priėmimo procedūra, o 161 straipsnyje d) dalyje¹³² numatyta, jog Konstitucinis Tribunolas nagrinėja ginčus kilusius iš pačioje Konstitucijoje ar konstituciniuose įstatymuose numatyto reguliavimo.

Dažniausiai organinių įstatymų turinys yra detalus ir nereguliuoja vien tik bendrųjų principų, nes jų reguliavimo sritis jau būna numatyta ir apibrėžta Konstitucijos blanketinėje nuorodoje. Taigi, jei Konstitucija priskiria tam tikrų klausimų reguliavimą organiniams įstatymams, tai šių įstatymų reguliavimo srities negali reguliuoti nei paprastieji įstatymai, nei poįstatyminiai aktai. Dažniausiai organinių įstatymų įgyvendinimo tvarką lydi poįstatyminiai Vyriausybės aktai – tik įgyvendinimo tvarkos detalizavimui.¹³³

Nėra atsakymo, ar konstituciniai (organiniai) įstatymai yra būtini konkrečios valstybės teisei sistemai. Konstitucinių įstatymų atsiradimą dažniausiai sąlygoja kiekvienos šalies valstybingumo raida ir tai, kokioms valstybės gyvenimo sritims steigiamoji valdžia norėjo suteikti kuo didesnę stabilumą. Galima tik pripažinti, kad konstitucinių (organinių) įstatymų institutas laikomas instrumentu leidžiančiu užtikrinti didesnę konstitucinių teisinių vertybių apsaugą ir garantuoti didesnę konstitucinį stabilumą.

Apžvelgus įvairių valstybių konstitucinių (organinių) įstatymų institutą, nepaisant terminijos skirtumo, galima konstatuoti bendrus būdingus bruožus: reguliavimo sritis dažniausiai apibrėžiama pačioje Konstitucijoje, priėmimo tvarka turi daugiau ir sudėtingesnių procedūrinių reikalavimų, vieta teisės aktų hierarchijoje dažnai aukštesnė už paprastųjų įstatymų, bet žemesnė nei pačios konstitucijos, visuomeninių santykių reguliavimas juose formuluojamas gana detalai,

¹³¹ Vaičaitis, V.A. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004, p. 65.

¹³² Spanish Constitution [interaktyvus]. 1978 [žiūrėta 2010-09-05]. <http://www.senado.es/constitu_i/index.html>.

¹³³ Vaičaitis, V.A. *Konstitucinių įstatymų fenomenas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004, p. 65.

paprastiesiems įstatymams įsiterpus į konstitucinių įstatymų reguliavimo sritį, paprastieji įstatymai gali būti pripažinti neatitinkantys Konstitucijos.

IŠVADOS

1. Konstitucinės teisės samprata siauraja (tikrąja) prasme, konstitucinės teisės šaltiniais laiko pačią Konstituciją ir Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, bei atskiria ordinarinę teisę. Konstitucija, būdama steigiamosios valdžios aktu, yra visos teisinės sistemos pagrindas (teisiškumo matas), o Konstitucinis Teismas interpretuodamas Konstituciją „išlygina“ teisinio reguliavimo neaiškumus ir trūkumus (pateikia darnaus konstitucinio reguliavimo sampratą).

2. Konstituciniai įstatymai minimi Konstitucijos 150 str., 69 str. 3 d., 72 str. 2 d., 47 str. 3 d. Tačiau tapati konstitucinių įstatymų sąvoka panaudota skirtingos teisinės galios aktams.

3. Konstituciniai įstatymai (konstituciniai aktai) minimi Konstitucijos 150 str. yra Konstitucijos sudedamoji dalis, jiems pripažįstama Konstitucijos galia, juos traktuojame kaip konstitucinės teisės šaltinį. Konstituciniai įstatymai nesantys Konstitucijos sudedamąja dalimi (Konstitucijos 69 str. 3 d., 72 str. 2 d., 47 str. 3 d.) priskirtini ordinarinei teisei ir yra ordinarinės teisės šaltinis.

4. Konstituciniais įstatymais laikytini: konstituciniai įstatymai tiesiogiai paminėti Konstitucijoje; konstitucinis įstatymas, kuriuo nustatomas konstitucinių įstatymų sąrašas; konstituciniai įstatymai įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą (Seimas dar nėra nustatęs konstitucinių įstatymų sąrašo).

5. Konstitucinių įstatymų institutas skirtas reguliuoti svarbiausioms valstybės, visuomenės gyvenimo sritims, kurių teisiniam reguliavimui keliami stabilumo reikalavimai. Teisinio reguliavimo stabilumą užtikrina sudėtingesnė priėmimo ir keitimo tvarka.

6. Konstitucinių įstatymų priėmimo ir keitimo tvarka nurodyta Konstitucijos 69 str. 3 d.: konstitucinių įstatymų sąrašas nustatomas ne mažesne nei 3/5 Seimo narių balsų dauguma; konkretus konstitucinis įstatymas (iš nustatyto sąrašo) priimamas kvalifikuota balsų dauguma, keičiamas – ne mažesne kaip 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma. Konstitucinis įstatymas tiesiogiai paminėtas Konstitucijoje (Konstitucijos 47 str. 3 d.) turi būti priimamas, keičiamas tokia pat tvarka, tik jo nereikia įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą.

7. Pati Konstitucija lemia konstitucinių įstatymų vietą teisės sistemoje. Konstituciniai įstatymai yra žemesnės teisinės galios nei pati Konstitucija, bet aukštesnės teisinės galios nei paprastieji įstatymai. Konstitucinių įstatymų negalima pakeisti ar panaikinti paprastuoju įstatymu. Paprastieji įstatymai turi atitikti Konstituciją ir konstitucinius įstatymus.

8. Ordinarinės teisės teisiškumas preziumuojamas. Tik Konstituciniam Teismui patikrinus ordinarinio teisės akto atitiktį Konstitucijai, gali būti konstatuotas jo konstitucingumas.

Konstituciniai įstatymai yra ordinarinės teisės dalis, todėl Konstitucinis Teismas turi teisę tirti jų konstitucingumą, vadovaudamasis Konstitucijos 102 str. 1 d. ir 105 str. 1 d.

9. Apžvelgtų užsienio valstybių konstitucinių (organinių) įstatymų institutas, nepaisant terminijos skirtumo, turi bendrus būdingus bruožus: reguliavimo sritis dažniausiai apibrėžiama pačioje Konstitucijoje, priėmimo tvarka turi daugiau ir sudėtingesnių procedūrinių reikalavimų nei paprastųjų įstatymų priėmimas, vieta teisės aktų hierarchijoje dažnai aukštesnė už paprastųjų įstatymų, bet žemesnė nei pačios Konstitucijos, visuomeninių santykių reguliavimas juose formuluojamas gana detalai, paprastiesiems įstatymams įsiterpus į konstitucinių įstatymų reguliavimo sritį, paprastieji įstatymai gali būti pripažinti neatitinkantys Konstitucijos.

10. Užsienio valstybių ir Lietuvos konstitucinių įstatymų pagrindiniai bruožai sutampa. Tačiau Lietuvos konstitucinių įstatymų institutas turi ir skiriamąjį bruožą: sritis, kurias turi reguliuoti konstituciniai įstatymai apibrėžia Seimas, nustatydamas konstitucinių įstatymų sąrašą arba tai tiesiogiai nustatoma pačioje Konstitucijoje. Lietuvos Respublikos Seimui nustačius konstitucinių įstatymų sąrašą, konstitucinių įstatymų instituto samprata taptų nuoseklesnė ir aiškesnė Lietuvos politikams ir visuomenei.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. TEISĖS AKTAI

Konstitucija ir jos pataisos

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija ir jos pataisos. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33–1014.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 64–1501.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 122–2863.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 14–540.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65–2629.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 61–1166.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. birželio 17 d. Seimo nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių kryptų“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 57–1120.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1994 m. liepos 4 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo pakeitimo ir papildymo“ įgyvendinimo tvarkos“ ir Seimo 1994 m. liepos 12 d. nutarimo „Dėl referendumo dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl neteisėto privatizavimo, nuvertintų indėlių ir akcijų bei pažeistos teisėsaugos“ nuostatų paskelbimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 94–1852.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimo 1 punkto 2 papunkčio išaiškinimo“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 101–2045.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 10 straipsnio septintosios dalies nuostatos, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 55 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m.

lapkričio 15 d. nutarimu Nr. 470 patvirtintos Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ įgyvendinimo tvarkos dalinio pakeitimo“ 1.2 punkto nuostatos, 2.1 punkto ir jo 1, 2 bei 3 papunkčių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 89–2007.

6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. gruodžio 5 d. nutarimo „Dėl Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos narių paskyrimo“ pripažinimo netekusiu galios ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos sudarymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 49–1173, Nr. 50.

7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių „Būtingės nafta“, „Mažeikių nafta“ ir „Naftotiekis“ reorganizavimo įstatymo, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 5 straipsnio 3 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl strateginio investuotojo pripažinimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymui“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 88–2724.

8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 26 straipsnio 3 ir 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 14-445.

9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 29–938, Nr. 30.

10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų,

prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo", Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr.689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo" dalinio pakeitimo" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai". *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 2001-07-18, Nr. 62-2276; atitaisymas – 2001-10-10, Nr. 86.

11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 3 straipsnio 4 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 5 straipsnio 1 dalies 2 punkto (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 18 straipsnio 1 dalies (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 19 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4, 8, 15 punktų (2000 m. spalio 12 d. redakcija), 21 straipsnio 1 dalies 1, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 18 punktų (2000 M. spalio 12 d. redakcija), šios dalies 6 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. rugsėjo 25 d. redakcijos) ir šios dalies 14 punkto (2000 m. spalio 12 d. ir 2001 m. lapkričio 8 d. redakcijos), taip pat dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 19–828.

12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 52–2361.

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 8 d. nutarimo Nr. 458 „Dėl nuostolių, padarytų gamtai pažeidus aplinkos apsaugos įstatymus, skaičiavimo metodikos patvirtinimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 103–4611.

14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85–3094.

15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004. Nr. 105–3894.

16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo (1996 m. birželio 20 d. redakcija) nuostatomis, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ patvirtinto Statybų privačioje žemėje reglamento 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos žemės įstatymo nuostatomis“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 30–1050.

Konstituciniai įstatymai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinis įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65–2630.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 64–1503.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 34–1418.

Įstatymai ir Seimo statutas

1. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 10–234.

2. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo pakeitimo ir papildymo“ įgyvendinimo tvarkos“. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 51–953.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 64–1504.

4. Lietuvos Respublikos Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 2–16.

5. Lietuvos Respublikos Seimo statutas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 5-97.
6. Vietos savivaldos įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 91-2832
7. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinio įstatymo įrašymo į Konstitucinių įstatymų sąrašą įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 65–2631.

Pojstatyminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Seimo 1994 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl referendumo dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl neteisėto privatizavimo, nuvertintų indėlių ir akcijų bei pažeistos teisėsaugos“ nuostatų paskelbimo“ // 1994, Nr. 1852.

II. MOKSLINĖ LITERATŪRA

1. Baublys L., Beinoravičius D., Kaluina A. ir kt. Teisės teorijos įvadas. Vilnius: MES, 2010.
2. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris E. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2 leid.). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2002.
3. Butvilavičius D. Tautos atstovybės intervencijos į konstitucijos tekstą ribojimai: Konstitucijos stabilumo aspektas. Socialinių mokslų studijos, Mykolo Romerio universitetas, 2010, 2(6).
4. Butvilavičius D. Lietuvos Respublikos Konstitucijos keitimo tvarka kaip vienas iš jos stabilumo veiksnių. Konstitucinė jurisprudencija, 2010, Nr. 2(18).
5. Dicey A.V. Konstitucinės teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999.
6. Hayek F.A. Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė, T. 1. Taisyklės ir tvarka. Vilnius: Eugrimas, 1998.
7. Jarašiūnas E. Jurisprudencinė konstitucija. Jurisprudencija, 2006, Nr. 12(90).
8. Jarašiūnas E. 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucija: vizija, teisės aktas, teisinė tikrovė. Konstitucinė jurisprudencija, 2006, Nr. 1.
9. Jarašiūnas E. Konstitucija ir įstatymas: kelios interpretavimo problemos // Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Europos Taryba & Europos komisija „Už demokratiją per teisę“. 2002.
10. Jarašiūnas E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūrio į konstituciją pokyčiai. Jurisprudencija, 2002, Nr. 33(25).
11. Jarašiūnas E. Konstitucinė teisė – nacionalinės teisės sistemos branduolys ir teisės sistema integruojanti teisės sritis // Birmontienė T. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė (2 leid.). Vilnius: Lietuvos teisės universitetas. 2002.

12. Jovaišas K. (ats. red.) Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 2 dalis. Vilniaus teisės institutas, 2002.
14. Kūris E. Konstitucija kaip teisė be spragų. Jurisprudencija, 2006, Nr. 12 (90).
15. Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma. Teisės problemos. 2003, Nr. 3 (41).
15. Kūris E. Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis. Justitia, 2003, Nr. 3-4.
16. Kūris E. Grynoji teisės teorija, teisės sistema ir vertybės: normatyvizmo paradigmos iššūkis. Kelsen H. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002 .
17. Kelsen H. Grynoji teisės teorija. Vilnius: Eugrimas, 2002 .
18. Lane J. E. Konstitucija ir politikos teorija. Kaunas: Naujas lankas, 2003.
19. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Kaunas: Vėjus, 1996.
20. Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: samprata ir institucinis modelis. Vilnius: Teisės institutas, 2005.
21. Römeris M. Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Pirma dalis. Valstybė. I, II t. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakultetas, 1934; fotogr. leid: Vilnius: Pradai, 1995.
22. Sinkevičius V. Įstatymas Konstitucinio Teismo nutarimuose. Teisė. 2004, Nr. 50.
23. Sinkevičius V. Konstitucinių įstatymų samprata: teoriniai aspektai. Jurisprudencija. 2008, Nr. 2.
24. Sinkevičius V. Konstitucinių įstatymų samprata//Mesonis G. (ats. red.). Parlamentas ir valstybinės valdžios institucijų sąranga: *Liber amicorum* Česlovui Juršėnui. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2008.
25. Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė (2 leid.). Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2005.
26. Vaičaitis V.A. Konstitucinių įstatymų fenomenas. Vilnius: Teisinės informacijos centras. 2004.
27. Vaišvila A. Teisės teorija (2 leid.). Vilnius: Justitia. 2004.
28. Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S. Lietuvos konstitucinės teisės įvadas. Justitia: Vilnius, 2001.
29. Valančius K.L. Teisės pagrindai: konstitucionalistinis aspektas. Technika: Vilnius, 2008.
30. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia. 2000.

III. INTERNETINIAI INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Jarašiūnas E. Įstatymo samprata: istorinis, lyginamasis ir nacionalinis aspektai. Parlamento studijos. [žiūrėta 2010-08-10]. <www.parlamentostudijos.lt/Nr.4/4_teise_Jarasiunas.htm>.
2. Constitution of October 4 [interaktyvus]. 1958 [žiūrėta 2010-09-10]. <<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/constitution/constitution.25740.html>>.
3. Costituzione della Repubblica Italiana [interaktyvus]. 1947 [žiūrėta 2010-09-10]. <http://legxven.camera.it/cost_reg_funz/345/348/446/listaArticoliDueLivelli.asp>.
4. Constitution of the Portuguese Republic [interaktyvus]. 1976 [žiūrėta 2010-09-05]. <http://www.servat.unibe.ch/icl/po00000_.html>
5. Spanish Constitution [interaktyvus]. 1978 [žiūrėta 2010-09-05]. <http://www.senado.es/constitu_i/index.html>.
6. Конституция Российской Федерации [interaktyvus]. 1993 [žiūrėta 2010-08-30]. <<http://www.constitution.ru/10003000/10003000-7.htm>>.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA

Magistro baigiamojo darbo autorius: Ilona Skaistgirienė
Magistro baigiamojo darbo vadovas: Prof. dr. Vytautas Sinkevičius

Antraštė: *Konstituciniai įstatymai kaip konstitucinės teisės šaltinis. Konstitucinių įstatymų priėmimo ypatumai*

The constitutional laws as the source of constitutional law. Peculiarities of adoption of the constitutional laws

Pagrindinės sąvokos: konstitucinė teisė, ordinarinė teisė, įstatymas, konstitucinis įstatymas.

Key words: Constitutional law, statutory law, law, the constitutional law.

Santrauka [LT]: Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti konstitucinių įstatymų instituto ypatumai, atskleisti probleminiai aspektai teorijoje ir praktikoje, apžvelgta kai kurių užsienio valstybių konstitucinių (organinių) įstatymų samprata.

Analizės pagrindas – konstitucinės teisės samprata, kurioje konstitucinė teisė (aukščiausioji teisė), atskirta nuo ordinarinės teisės. Konstituciniai įstatymai minimi Konstitucijos 150 str., 69 str. 3 d., 72 str. 2 d., 47 str. 3 d. Magistro baigiamajame darbe parodoma, kad Konstitucijos 150 str. išvardyti konstituciniai įstatymai (aktai) būdami Konstitucijos sudedamąja dalimi yra konstitucinės teisės šaltiniai, o Konstitucijos 69 str. 3 d. bei 72 str. 2 d., 47 str. 3 d. numatyti konstituciniai įstatymai nėra Konstitucijos sudedamoji dalis, todėl priskiriami ordinarinei teisei. Analizė atskleidžia, kad Konstituciniai įstatymai priklausantys ordinarinei teisei turi ypatingą vietą teisės sistemoje, kurią sąlygoja Konstitucijos normų (implicitinių ir eksplcitinių) visuma bei konstitucinių įstatymų priėmimo ypatumai.

Užsienio valstybių konstitucinių (organinių) įstatymų institutas, nepaisant terminijos skirtumo, turi bendrus būdingus bruožus: reguliavimo sritis dažniausiai apibrėžiama pačioje Konstitucijoje, priėmimo tvarka turi daugiau ir sudėtingesnių procedūrinių reikalavimų, vieta teisės aktų hierarchijoje dažnai aukštesnė už paprastųjų įstatymų, bet žemesnė nei pačios Konstitucijos.

Analizuojant konstitucinių įstatymų institutą remiamasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija, Lietuvos teisės moksline doktrina, apžvelgiamų užsienio valstybių konstitucijomis.

Summary [EN]: Master thesis provides thorough analysis of the peculiarities of the institution of the constitutional laws, establishes its problematic theoretical and practical aspects, reviews the conception of the constitutional (organic) laws in the appropriate foreign countries.

The base of analysis – the conception of Constitutional law where Constitutional law is separated from regular statutory law. The constitutional laws mentioned in Article 150 are a constituent part of the Constitution and considered as the source of the Constitutional law, but the constitution laws mentioned in Article 69 Part 3, Article 72 Part 2, Article 47 Part 3 which is not a constituent part of the Constitution are considered as ordinary law. The constitutional laws which belong to ordinary law have the significant place (position) in law system which is influenced by the totality of constitutional rules (implicit and expletive) and the peculiarities of adoption.

Despite the difference in the terminology the institution of the constitutional (organic) laws in foreign countries has common characteristic points: the range of regulation is mostly determined in the Constitution; the enactment procedure has more difficult procedural requirements, the position in law hierarchy is higher as compared to statutes, but is lower as compared to the Constitution.

The author provides the analysis of the institution of the constitutional laws on the grounds of the Consitution of Republic of Lithuania, the jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, the doctrine of Lithuanian law and the appropriate Constitutions of foreign countries.